De dood van Karel

Samuel Iperusz Wiselius

bron
Samuel Iperusz Wiselius, *De dood van Karel*. De erve H. Gartman en J. van der Hey, Amsterdam 1820

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wise001dood01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

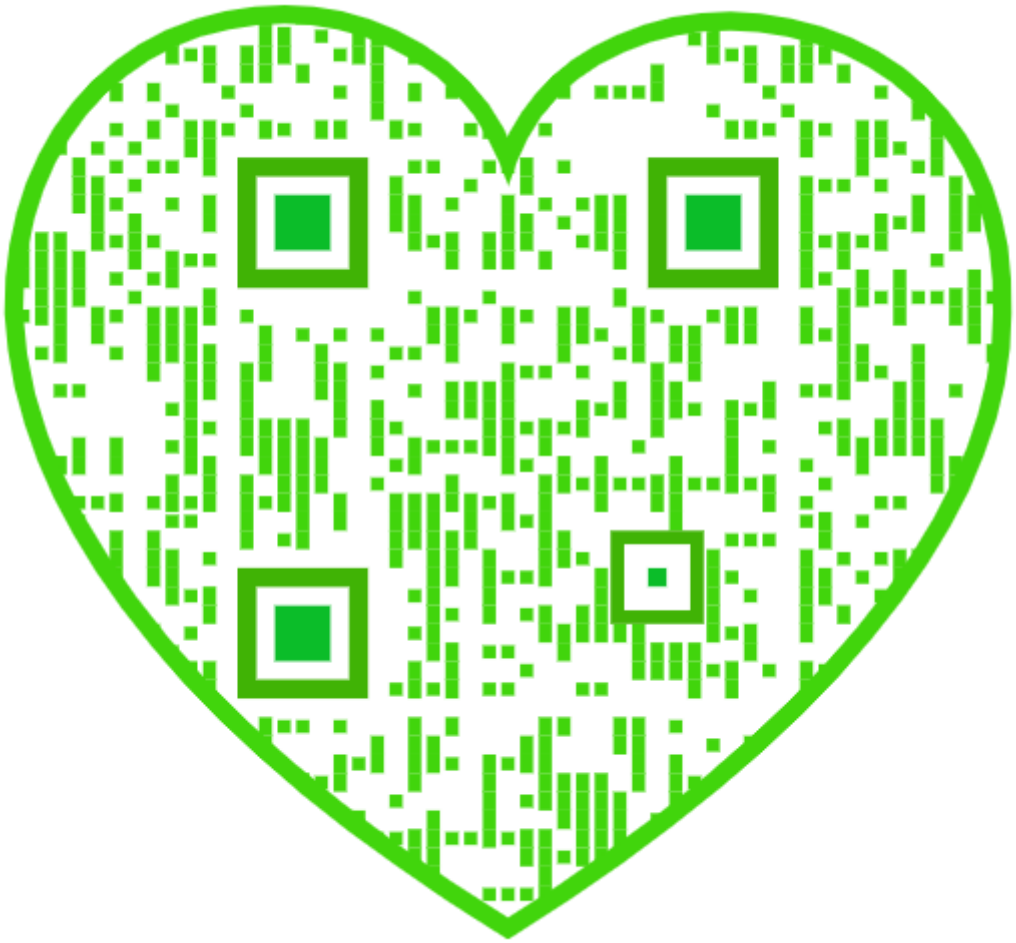

IV

ô Virtutis avi cum nomine Caesaris hacres,
Quantum de patriâ tu quoque ducis avi!
Cum miseris eadem tibi sors naturaque Belgis,
Carole; privigni patris utrique sumus.
Et nos Alba ferox et te, communis Erinnys,
Perdidit: invisos fecit utrosque patri.
Si nos forte tibi, tu nobis creditus esses,
Nos tecum salvi resque paterna foret.

J. FORESTUS.

Voorberigt.

***H**et treurig uiteinde van* DON KARLOS, *Infant van Spanje, kwam mij altijd zoo dichterlijk en theatraal voor, dat ik sints jaren verlangde hetzelve door eenen onzer hedendaagsche Dichteren te zien kiezen tot onderwerp van een Vaderlandsch Treurspel, en bewerken voor ons nationaal tooneel, onafhankelijk van die menigte van Hollandsche, Fransche, Duitsche, Deensche en Italiaansche stukken, die er reeds van bestaan, en onder welke dat van* ALFIERI *buiten kijf tot hiertoe het beste was.*

Met zulk een verlangen bezield en hetzelve steeds onvervuld ziende blijven, besloot ik, in het midden des naastvoorgaanden jaars, er zelf mijne krachten aan te beproeven, en ik was met mijnen arbeid reeds een goed stuk wegs gevorderd, toen mij, weinige maanden geleden, de nog versche uitgave der Tooneelwerken van den Heer

DE CHENIER *in handen kwam en ik daarin den* Philippe Second *aantrof*, *een Treurspel, waarvan ik meermalen met veel lof had hooren gewagen, doch hetwelk ik*, *ook zelfs te Parijs*, *zoo dikwijls ik mij daar bevond, nimmer had mogen zien, waarschijnlijk ter oorzake der vervolgingen, waar aan en de Dichter en deszelfs uitmuntende werken, jaren achter een, ten doel moesten verstrekken.*

Het zoo evengemelde stuk nu eindelijk lezende, vond ik daarin wel zeer veel overeenstemming met mijn eigen ontwerp, en met de voorstelling der karakters van FLIPS, ELIZABETH, KAREL, *den Kardinaal* SPINOLA *en* DEN PRINS VAN EBOLIJ, *doch tevens eenen gang en vooral eene eindelijke ontwikkeling, die mijn werk*, *in onderscheidene deelen, wezenlijk overtroffen, weshalve ik besloot met die meerdere voortreffelijkheid mijn voordeel te doen, zoo als ik dan ook sommige Tooneelen vrijelijk gevolgd en inzonderheid het Vijfde Bedrijf, wel niet woordelijk, maar toch zakelijk, overgenomen heb.*

'*Maar*,' (*zal misschien hier iemand vragen*,) '*waarom dan niet eene vertaling gegeven van den Franschen*

Dichter? Of oordeeldet gij u zelven in staat, om hem te verbeteren?' Mijn andwoord op zoodanig eene vraag zoude zijn: *dat ik, in het afgetrokkene beschouwd, welverre ben van eene zoo groote verwaandheid, doch, van het onderwerp een Vaderlandsch Stuk willende vervaardigen, het werk van den Heer* DE CHENIER *niet in zijn geheel daartoe kon bezigen; vooreerst, dewijl hij heeft gearbeid, zonder zoo regtstreeks en zoo in het bijzonder het oog gevestigd te houden op Nederland*, *als ik het voor ons noodzakelijk keurde; ten anderen, vermits hij te verre afwijkt van onze Nederlandsche Geschiedenis, aan welke ik daarintegen, zoo veel de tooneelmatige behandeling het gedoogde, meen getrouw te zijn gebleven; ten derden, omdat de grootste elende*, *die ons Vaderland onder de regering van* FLIPS DEN TWEEDE *beproeven moest, waarvan de moord der* GRAVEN VAN EGMOND EN HOORNE, *en van zoo vele andere Edele Mannen, een aanmerkelijk deel maakt*, *bij hem nog aanstaande is, en ik haar, meer als dadelijk aanwezig, wenschte voorgesteld te hebben.*

Eene tweede vraag zoude kunnen zijn, of de pogingen, die men sedert kort van verschillende zijden aanwendt,

om FLIPS *te verontschuldigen en daarintegen* KAREL *in een afzichtig daglicht te plaatsen, mij niet moesten wederhouden van in deze dagen met een Treurspel, als het mijne is, te voorschijn te treden? Hierop andwoord ik volmondig, neen! Alles toch, wat men nieuwlings daartoe betrekkelijk in het licht heeft zien verschijnen, was niets anders, dan de oude, min of meer* gevarieerde *zang van Spaanschgezinde Schrijvers der Zestiende Eeuw, of wel overgenomen uit het genoeg bekende werk, ten tijtel voerende:* Treurtooneel van Doorluchtige Mannen enz., *waar tegen over staan de getuigenissen van zoo vele andere Schrijvers van verschillende natiën, die geen minder geloof altoos verdienen en de zaak geheel zoo, of ten minste in diervoege voorstellen, als ik haar, met den Heer* DE CHENIER *en vroegere Dichters, heb opgevat en aangenomen, en waar bij ik mij ten overvloede nog ondersteund vind door den Dichter, van wien ik hier mijn* Motto *heb ontleend en in wiens leeftijd naar allen schijn de gebeurtenis heeft plaats gehad.*

Maar al was het ook twijfelachtig, tot welke zijde de waarheid meest overhelt, dan nog moest ik mij, als

Treurspeldichter, en voor Nederlanders schrijvende, *tegen* FLIPS *en ten voordeele van* KAREL *verklaren; want, ofschoon de omkeering der schuld van vader op zoon zekerlijk mede wel iets treffends voor het tooneel konde opleveren, op een Nederlandsch Tooneel zou het nimmer het echte gevoel te weeg brengen, en de Aanschouwer zou natuurlijkerwijze den indruk terugstoten en mij te gemoet voeren:*

Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Ja zelfs, al behoorde ook het geval wezenlijk onder de nog omsluierde geheimen der Geschiedenis, wie er als Dichter gebruik van wil maken, moet het gevoelen volgen, dat algemeen is aangenomen; famam sequatur necesse est.

Eene derde vraag is, hoe ik dit mijn Treurspel wil genoemd hebben, te weten: een Oorspronkelijk Stuk, of eene Vrije Navolging? Het is mij om het even, mag ik er slechts genoegen mede geven en nut door stichten, alhoewel ik anders geene toereikende gronden zie, waarom het mijnen Landgenooten minder als een Oorspronkelijk Treurspel zoude moeten worden aangeboden, dan zoo vele

andere Stukken, waar in de Dichters even zoo veel uit het Grieksch, het Latijn, het Spaansch, ja ook uit andere hedendaagsche talen, hebben overgenomen.

Voor het overige geloove ik zorgvuldig genoeg vermijd te hebben, iemand, tot welke godsdienstige gezindheid ook behoorende, aansloot te geven; want dat geloofsdwang altijd verfoeilijk is, hier in zullen alle redelijke menschen met mij van één gevoelen zijn; en of ik al den KARDINAAL SPINOLA *nog afzichtiger*, *dan bij den Heer* DE CHENIER, *doch in der daad nog meer naar waarheid, ten toon hebbe gesteld, de Katholijke Godsdienst zelve wordt veeleer door mij verheven, dan dat ik haar in het geringste opzicht zoude beledigd hebben.*

Ten slotte heb ik nog een enkel woord te zeggen omtrent bladz. 47 *en* 48, *waar de naam van* VAN STRALEN *voorkomt. - Ik verzoek, namelijk, den Lezer daaruit niet te willen besluiten, dat ik, met dien naam in dit Treurspel in te vlechten, eenigen dank hebbe willen behalen bij den Heer M*r. HENDRIK VAN STRALEN,

thands nog Lid der Eerste Kamer van het Wetgevende Ligchaam, verklarende ik bij dezen plegtig, met dien Heer nooit in eene bijzondere betrekking te hebben gestaan, noch tot eenigen prijs immer te willen staan; en indien hem mijn naam bekend ware, (welken hij trouwens, des verkiezende, bij de Uitgevers dezes zal kunnen vernemen,) zoude hij zekerlijk naar de redenen, waarom ik het bovenstaande zoo openlijk aankondig, niet zeer lang behoeven te gissen.

Amsterdam den 31 December 1819.

Vertooners.

FLIPS DE TWEEDE, *Koning van Spanje.*
ELIZABETH VAN VALOIS, *Gemalin van* FLIPS.
KAREL, *Kroonprins van Spanje.*
DE KARDINAAL SPINOLA, *Groot-inkwisiteur.*
GUIJ GOMES DE SILVA, *Prins van Ebolij.*
JOAN VAN GLIMES, *Markgraaf van Bergen.*
FLORIS VAN MONTMORENCIJ, *Heer van Montignij.*
EEN KAMERLING.
EEN SOLDAAT.

Hovelingen, Geestelijken, Krijgslieden, Paadjen.

Het Tooneel verbeeldt in het Eerste en Vierde Bedrijf eene Hofzaal; in het Tweede en Derde eene Gaanderij, en in het Vijfde het Vertrek van Karel.

(*Het Stuk speelt op het Eskuriaal, aanvangende tegen den middag en eindigende den volgenden dag in den ochtend.*)

De dood van Karel, kroonprins van Spanje, *treurspel.*

Eerste bedrijf.

Het Tooneel verbeeldt eene Hofzaal.

Eerste tooneel.

(Flips zit aan een tafel, in eene peinzende houding.)

FLIPS,

alleen.

Geen narigt van den Moor en Kartagenaas stranden.
Geen woord van Ebolij. Ook uit de Nederlanden
Geen enkle letter schrifts, nadat bij Margareet
Toledo zijn gezag als Heirvoogd kennen deed.
Weêrstreefd, getergd, gehoond door eigen onderdanen,
Besprongen onverhoeds door 't rot der Mauritanen,
Bestormen angst en druk mijn neêrgeslagen geest;
Doch 't muitend Nederland bekommert mij het meest.
Wie weet, wat wederstand mijn leger moest ervaren.
Het sluw en listig Hoofd dier opgeruide scharen,
Oranje, meer geducht, dan vloot, of legermagt,
Heeft ligt mijn doel ontdekt en 't al in roer gebragt.
Wat vreugd, gelukte 't ons door loos en kunstig vleien,
Des Adels schuchter oog zoo lang van 't spoor te leien,

Tot Marnix, Brederode, en Nassau bovenal,
Bij Hoorne en Egmonts Graaf, gelokt zijn in den val.
Doch 'k zie Elizabeth: wat mag haar herwaard sporen?

(Hij rijst op uit den stoel.)

Tweede tooneel.

FLIPS, ELIZABETH.

ELIZABETH.
Wat schrikmaar heeft men mij dit oogenblik doen hooren?

FLIPS.
Hoe dus?

ELIZABETH.
Toledo zou, (dit werd mij straks gemeld,)
In Nederland....

FLIPS.
Ik beef.... Voor 's muitelings geweld
Bezweken zijn?

ELIZABETH.
ô Neen; maar derwaard zijn gezonden,
Alleen om, onder 't mom van 't staven der verbonden
En 't lang gewenscht herstel van regt en orde en vreê,
Dat jammervol gewest te domplen in een zee
Van tranen en van bloed; en wie van handvest, wetten,
Of voorregt heeft gewaagd, dit duur betaald te zetten.
Men heeft mij zelfs een reeks van offers opgenoemd,
Reeds heimlijk door uw Raad of u ter dood gedoemd.
Ach, laat geen zucht naar wraak uw schrander oog misleiden.
Uw waar belang, uw eer....

FLIPS.

Wie mogt die maar verspreiden?
Ligt bragt u Montignij of Bergen in dien waan.
'k Heb van Toledo zelv' geen enkel woord verstaan,
Sints, nu een maand geleên, zijn schrift mij heeft doen weten,
Dat hij, als Legerhoofd in Brussels muur gezeten,
Aan Parmaas Hertogin zijn volmagt had vertoond,
En zij van 't Landsbewind zich wenscht te zien verschoond.
Maar moest ik zulk een pleit dit uur voor Neêrland hooren,
Terwijl dat Spanje zelv bestookt wordt van de Mooren,
En ik mijn eigen ziel door vreze voel benard?
Zoo gaat u dan het lot der Belgen meer aan 't hart,
Dan 't heil der Christenheid en 't Rijksbelang te gader?
Ook denkt gij niet, naar 't schijnt, aan hem, die mij als vader
En u als moeder eert. Wie weet, aan wat gevaar
Zich de erfgenaam der kroon ziet blootgesteld?

ELIZABETH.

Ook daar
Vergat Elizabeth noch u, noch 's Rijks belangen.
Ik voel mij zelfs het hart door doodlijke angsten prangen,
Op 't denkbeeld dat de Moor uw heirmagt kon verslaan.
Doch hoe het voor een wijl uw leger daar moog' gaan,
Het einde van dien krijg moet Spanjes roem vergrooten;
Maar was met Nederland dit uur iets kwaads besloten,
Terwijl het niets dan vreê en 't eind van tweespalt zoekt,
De Kastieljaansche naam wierd overal gevloekt.
Zie daar, ô Vorst, den grond van mijn angstvalligheden!

FLIPS,

Spinola ziende binnen komen.

De Kardinaal! Dit uur....

Derde tooneel.

FLIPS, ELIZABETH, SPINOLA.

SPINOLA.

Verschoon mijn binnentreden.
De groote zaak, die mij deez vrijheid nemen doet,
Betreft ons aller heil en eischt den meesten spoed.
De Mooren, die op nieuw de Christenheid ontrusten,
En met een groote magt geland zijn aan de kusten,
Bedreigen Kerk en Staat met plondring en geweld.
Ik weet het, hoe uw zorg een leger bragt in 't veld,
Met 's Hemels hulp misschien in staat dat rot te toomen.
Ook zou de Priesterschap zoo zeer den Moor niet schroomen;
Maar 't jeugdig Legerhoofd, dat Spanjes heir gebiedt,
Bezit des Kastieljaans of ons vertrouwen niet;
Want wie de Geestlijkheid en 't outer durf verachten,
En 't ongeloof beschermt, kan nimmer zegen wachten.
Hierop berust, ô Vorst, de wensch der Geestlijkheid,
Dat gij uw zoon ontslaat van 't opperkrijgsbeleid.

ELIZABETH.

Wat stoutheid!... Mag men zoo...

FLIPS.

Verklaar uw voordragt nader.

SPINOLA.

't Valt grievend, zulk een taal te voeren tot een vader;
Doch, Vorst, gij kent uw zoon.... Men onderstelt wel niet,
Dat hij iets euvels smeedde, of Spanjes zaak verried,

Noch ook, dat hij 't geloof verzaakte van zijn vadren.
Maar plaatst men hem nog niet bij ketters of verradren,
Wij vragen niettemin met reden zijn ontslag.
Zijn taal, zijn wrevelmoed, zijn zonderling gedrag,
Zijn pleiten voor 't belang van snoode kerkbesmetters,
Zijn vriendschap met Oranje, 't hoofd van Neêrlands ketters,
Zijn wrok op Alva, de eer, het steunsel van uw Staat,
Zijn afkeer bovenal van d' Inkwisitie-raad,
Zie daar het geen uw zoon ook van geloofverzaken
Bij 't naauwgezet gemoed te regt verdacht kan maken.
Ook ziet men zonneklaar, dat wie slechts u niet mint,
Gereedlijk bij den Prins een vrijen toegang vindt.

ELIZABETH.
Gij zelf onteert uw stand en schendt uw dierste pligten.
In 't afzijn van den Prins hem ontrouw op te tichten,
Gewetenloos te staan naar 't scheuren van een band,
Geheiligd door Natuur, geknoopt door 's Hemels hand,
Voegt dit een Hoofd der Kerk? Zijn dit uw liefdewerken?
Neen; liet zich ooit hier weêr een blijk van twist bemerken,
Gij moest het zijn, tot wien, ter doving van die vlam,
Mijn hart het allereerst vertrouwlijk toevlugt nam.
En 'k moet u hier de rol eens stokebrands zien spelen,
Van vader en van zoon de harten zien verdeelen,
Zien blazen in een vuur, door mij beroofd van gloed,
Opdat het weêr ontbrande in 't vaderlijk gemoed.
Mogt Flips, (dat God verhoede!) uw lastertaal gelooven,
Gelukte 't u de stem des bloeds geheel te doven,
Door schenden, loos vernist met zucht voor 's Hemels eer,
Geeft gij hem dan een telg, een troonsopvolger weer?

SPINOLA.

Hij zag welligt zich meer, dan zulken zoon, hergeven.
Een Koning moet voor God, als andre menschen, beven.
Het outer, dat ik dien, 't geloof, waarvoor ik blaak,
Verbieden, dat mijn mond de waarheid ooit verzaak'.
Ik mag den Vorst, zoo min als d' onderdaan, verschoonen:
Dit is de wil van Hem, die zetels schenkt en kronen.
Ook pleegt een Spaansch Monarch, tot welzijn van den Staat,
Het eerst en bovenal met 's Hemels Dienaars raad.
In 't wufte Frankrijk moog' men andre stelsels leeren,
Maar Flips moet Spanjes Rijk als Spaansch Monarch regeren.
De leer, die 's Priesters hand in 't ketterstraffen snoert,
Is reeds te veel, Mevrouw, door u hier ingevoerd.

ELIZABETH.

Een Fransche Koning zou een Priester, zoo vermetel,
Trof hem geen zwaarder straf, verbannen van zijn zetel.

FLIPS,

tegen Spinola.

Ik eer, ô Kardinaal, in u dien ijvergloed,
Doch oordeel, dat gij thands den Kroonprins onregt doet.
En bleef al niet zijn naam van vlek en smet ontheven,
Ik heb hem Ebolij tot gids op zij gegeven.
Mijn vaderhart ontkent dus Karels feilen niet.
Ik weet het, waar zijn drift zich toe verleiden liet;
Ik zag hem, aangevuurd door loze hovelingen,
Naar Napels staf en kroon met onbesuisdheid dingen,
En wie, zoo zeer als hij, de stem der heerschzucht hoort,
Wordt niet dan al te vaak tot strafbre daên gespoord.
Nogthans....

Vierde tooneel.

FLIPS, ELIZABETH, SPINOLA, DE PRINS VAN EBOLIJ.

FLIPS,

tegen Ebolij.

Hoe, Ebolij? Gij hier? En wat berigten....

EBOLIJ.
De blijde maar, ô Vorst, dat de Afrikanen zwichten.

FLIPS.
Maar was niet Karels jeugd aan uwe zorg vertrouwd?
Waarom dan wordt gij hier en zonder hem aanschouwd?

EBOLIJ.
Ik bleef, naar uw gebod, den Prins getrouw verzellen,
Doch ben hem, op zijn beê, een wijl vooruit gaan snellen,
Opdat gij 't heuglijk nieuws te vroeger hooren zoudt,
Daar hem het volksgejuich op ieder tred weêrhoudt.

ELIZABETH.
Zoo moet de laster steeds voor 't licht der waarheid zwichten.

(Tegen Spinola.)

Herhaal nu, waar gij straks den Prins meê dorst betichten.
Staaf, staaf nu, zoo gij kunt, de heillooze achterdocht,
Die ge in des Konings hart zoo loos te zaaien zocht.
Of voelt ge uw mond gestopt door Karels gloriepalmen?

(Spinola werpt op haar een grimmigen blik.)

EBOLIJ.
Men hoort, waarheen hij trekt, den dank hem tegengalmen.
De naam van Tweede Cid klinkt overal in 't rond.

Geheel zijn weg versierde een bloemtapeet den grond.
De markten, waar flambouw en vreugdevuren blaken,
Zijn keurig opgesierd. De vensters, ja de daken
Zijn zwart van juichend volk, om hem te zien, vergaêrd;
Men dringt rondom hem heen en kuscht tot zelfs zijn paard.
Ook hoort men hier en ginds deez lofgalm aangeheven:
'Zie Vijfden Karel in zijn kleinzoon ons hergeven!'

FLIPS,

met opgekropten wrevel.

Waarom begeert dat volk niet even luid den zoon,
In 's vaders plaats, terstond te heffen op den troon?

ELIZABETH.
Zou niet een volk, op eens van angst en schrik ontheven,
Den redder van het Land zijn vreugd te kennen geven?

FLIPS,

tegen Ebolij.

En toont hij nog gestaag dat heimelijk verdriet,
Hetgeen zijn somber oog zoo lang bemerken liet,
Of kon dat volksgejuich zijn hart daarvan ontheffen?

EBOLIJ.
Die glorie schijnt in 't minst zijn boezem niet te treffen.

FLIPS.
En heeft uw schranderheid tot hiertoe niet ontdekt,
Wat zulk een treurigheid in Karels ziel verwekt?

EBOLIJ.
't Is me alles vooralsnog een diep geheim gebleven.
Geen enkel woord heeft ooit mij 't minste licht gegeven,
Ofschoon hij steeds voor mij de teêrste vriendschap voedt.

SPINOLA.
Misschien een liefdedrift, die in zijn boezem woedt?

ELIZABETH,

ter zijde.

ô Hemel!

EBOLIJ.

'k Denk dit niet, en mag gerust vertrouwen,
Dat dan 't geheim voor mij niet waar' bedekt gehouwen.

ELIZABETH.

Door vuilen haat en nijd zich steeds te zien belaagd,
Is mogelijk de worm, die aan zijn zielrust knaagt;
Doch 't schijnt, dat om 't geheim van Karels hart te weten,
Men reeds zijn krijgsbedrijf en glorie heeft vergeten.

EBOLIJ.

Daar is hij zelf

ELIZABETH,

ter zijde.

Ik voel mij 't hart van blijdschap slaan.

Vijfde tooneel.

FLIPS, ELIZABETH, KAREL, SPINOLA, DE PRINS VAN EBOLIJ, HOVELINGEN EN KRIJGSLIEDEN.
(Sommigen der Krijgslieden dragen Moorsche vaandels en standaarden. Karel houdt een prachtigen Moorschen sabel in de hand.)

KAREL,

voor Flips op de eene knie vallende.

Ootmoedig bied ik u, ô Vorst, de lauwren aan,
Bevochten door uw heir op de Afrikaansche roovren;
Trofeên, die uwe gunst ons roemrijk deed veroovren;

Trofeên, voor 't hart van Flips te grooter van waardij,
Als met geen bloed besmet van Spanjes heldenrij.

(Hij heft den Moorschen sabel met beide handen op en legt hem vervolgends voor Flips neder.)

Het mogt mij bovendien op 't veld der eer gelukken,
Een Mauritaanschen Vorst dit wapentuig te ontrukken,
En Karel legt met vreugd dat prachtig krijgsgeweer,
Als eersteling zijns roems, voor 's Konings voeten neêr.

FLIPS.
Rijs op, rijs op, mijn zoon! Ik moet uw ijver prijzen.
Blijf immer mij door daên die zelfde trouw bewijzen.
Betoon u dus gestaag, door zichtbre blijk bij blijk,
Een steun der Christenkerk, een pijler van het Rijk.
Herneem dan ook deez kling: hij sier' voortaan uw zijde.

ELIZABETH,

tegen Karel.

Vergun mij, dat ook ik aan u mijn hulde wijde!
Uw krijgsdeugd staaft de hoop, die Spanje van u voedt.

KAREL,

met veel levendigheid.

Een hemels vuur, Mevrouw, ontvonkte mijn gemoed.

FLIPS,

met inwendigen wrevel.

Moge eens dat zelfde vuur, dat hier uw moed deed blaken,
Dien moed voor 't kettrenrot niet min ontzaglijk maken!

KAREL.
Mijn leven zij gewijd aan 't geen ik heilig acht.

ELIZABETH,

tegen Karel.

Men kende uw klein getal en 's vijands groote magt,
En echter lag in eens de Mauritaan verslagen?
Wij hoorden Ebolij geen woord daarvan gewagen.

Deel gij ons alles meê. - Ik weet, de Kardinaal
Is, even zeer als ik, begeerig naar 't verhaal.

SPINOLA.

Een zegepraal, zoo groots behaald door Christen benden,
Op zulken, die 't geloof en de eer der Christnen schenden,
Wordt door de Kerk gewis op hoogen prijs gesteld.

ELIZABETH,

tegen Karel.

Ik bid dan, dat gij ons den loop des krijgs vermeldt.

KAREL.

Men weet, dat op die stond, toen de Afrikanen landden,
Geen staande legermagt in Spanje was voorhanden.
Ik trok een krijgshoop t' saam en toog in allen spoed
Daarmede, op 's Konings last, den vijand in 't gemoet;
Ook merkten wij weldra, van Kartagenaas muren
Tot Anqueterre toe, de Moorsche legervuren.
Grenade, in vroeger tijd hun Rijks- en Zetelstad,
Scheen 't punt, waar op men 't eerst het oog geslagen had.
Ik zocht, (en 't kostte veel de drift mijns volks te toomen,)
Hen onverhoeds, kon 't zijn, bij 't duister op te komen.
Geen vaan of veldstandaard ontplooide ik bij mijn drom,
Maar trok stilzwijgend voort met ongeroerden trom.
'k Had weinig krijgers, die mijn spitsche togt verzelden,
Maar alle vol van moed, vergrijzd in de oorlogsvelden;
Ook kende in ons weldra het Afrikaansche rot
De teelt des heldenstams, die hun de wiek geknot
En van Europaas grond hun vadren heeft verdreven.
Bij Montemaior deed ik 't sein ten aanval geven.
Zoo stroomden wij op eens en welgemoedigd voort,
En reeds bereikten wij hun eerste legerpoort,
Waar vóór wij ons op nieuw in digte rijen schaarden,

Eer zij van onze komst den minsten blijk ontwaarden.
Nu bragt ons krijgsgeschreeuw den vijand op de been,
Doch tevens zag hij zich van allen kant bestreên.
En schoon hij hier met kracht den aanval zocht te stuiten,
En ginds door 't grooter tal mijn benden in te sluiten,
De fiere Kastieljaan, bezield door d' eelsten moed,
Drong, als een bliksem, in op 't Moorsche roofgebroed,
Zoodat zij overal voor onzen arm bezweken,
En in hun legerplaats, die wel verschanst was, weken.
Daar stonden zij een wijl nog onverwrikbaar pal,
Totdat, na fellen strijd, en torenschans en wal
Door ons vermeesterd werd. - Toen liet de Moor zijn vanen,
En oorlogstuig, en goud ten buit der Kastieljanen,
En zocht met angstgeschrei een toevlugt op zijn vloot,
Doch daar ook wachtte hem gevangenschap of dood.
Zoo ligt dan 't grootste deel des heirs, waarmeê zij landden,
Door ons geweer geveld, of draagt Kastieljes banden.
Ja van hun scheepsmagt zelv bleef naauw een enkle kiel,
Die niet, met volk en schat, in onze handen viel.
's Seguraas breede vloed, van lijken opgezwollen,
Schijnt met meer statigheid langs Murcia te rollen,
En 't schuimend pekelnat van Alekantes ree
Voert van 't getaand gespuis het overschot naar zee.

ELIZABETH.
Te regt, dat, u ter eer, de lofgezangen klonken.

FLIPS.
Maar Hem, wiens hooge gunst de zege ons heeft geschonken,
En zonder wien de held daar vruchteloos naar tracht,
Zij 't eerst en bovenal ons loflied toegebragt!

(Alle vertrekken, behalve Spinola en Ebolij.)

Zesde tooneel.

SPINOLA, EBOLIJ.

EBOLIJ.
Hetgeen Elizabeth u straks heeft toegedreven,
Kan van haar gunst voor u geen vleiend denkbeeld geven.
Niet tegen mij alleen is dan haar haat gerigt?

SPINOLA.
Zij hoont mij, waar zij kan, voor ieders aangezicht.
Ze is tegen mij niet min, dan tegen u, ontsteken:
Dit tuigt haar bitsche taal; ook laat zij 't niet bij spreken.
Niet lang geleden deed Caraffa mij verstaan,
Hoe rusteloos zij tracht, tot zelfs in 't Vatikaan,
Om mij het hoog bewind van Spanjes Kerk te ontrooven;
Hij echter kwam in tijds die woelingen te boven,
Verbindend mijn belang met Romes eigen zaak.
Mijn stand, zoo fel gehoond, eischt wraak, gestrenge wraak.
Doch wat haar afkeer mij al euvels zocht te brouwen,
Den Kroonprins moet ik voor nog grooter vijand houwen;
Ook toont hij zich daarbij den vriend van Neêrlands Staat,
En Nassau pleegt met hem door zendelingen raad.
Wij moeten, Ebolij, ons, meer dan ooit, vereenen.
Schenk mij uw hulp, ik wil de mijne aan u verleenen.

EBOLIJ.
Ik zou Elizabeth met vreugd vernederd zien,
En bid u zelfs, om mij daartoe de hand te biên.
Mijn wraak heeft duizendwerf haar ondergang gezworen.
'k Had, hing het af van haar, en staat en rang verloren.
Zij gaf mij ieder dag van afkeer blijk op blijk,

Van dat ze als Koningin verscheen in 't Spaansche Rijk.
Maar zou ik....

SPINOLA.
Nu ga voort.

EBOLIJ.
Des Prinsen hoofd belagen,
Ik, die veeleer mijn hoofd voor zijn behoud moest wagen?
Vergeet gij, wat hij is?.... Mijn kwekeling, mijn vriend.

SPINOLA.
Heeft daarom zijn bedrijf te minder straf verdiend?
Bestaat hij 't niet den voet Toledo dwars te zetten?
Verminkt hij niet den klem der Inkwisitie - wetten?
Weêrstreeft hij niet gestaag 't gezag der Geestlijkheid?
Bezint ge u wel naar eisch, voor wiens belang gij pleit?
Of meent gij, zoo de Prins ten zetel wordt verheven,
Dat niemand uw gedrag hem zal te kennen geven,
Noch melden, hoe gij steeds zijn gangen hebt bespied
En, wat hij deed of sprak, aan Koning Flips verriedt?

EBOLIJ.
'k Mag zeker dat gevaar niet voor mij zelv' bedekken.

SPINOLA.
In de eerste plaats zoudt gij zijn wraak ten offer strekken.
Of maakt ge in dat geval nog op zijn vriendschap staat?

EBOLIJ.
Die vriendschap werd veeleer de bron van feller haat.

SPINOLA.
Bedenk daar tevens bij, wat Rome stond te wachten;
Hoe 't kettrendom weldra vermeerderen, wat krachten

Het dwaalgeloof ook hier verkrijgen zou, zoo hij
Zijn vader volgen mogt in de opperheerschappij.
Verbeeld u, Eboly, verbeeld u 't magtig Spanje
Met Saxen naauw vereend, eenstemmig met Brittanje;
Wat meer is, toegedaan 't Smalkaldisch vloekverbond,
En 't Roomsch Altaar verschopt ook zelfs van onzen grond.
Het is uw zelfsbelang, het is 't belang van allen,
Dat met Elizabeth men Karel ook doe vallen.

EBOLIJ.
Zijn krijgsbedrijf, zijn roem....

SPINOLA.
't Verhaal, door u gedaan,
Blies de achterdocht van Flips op 't allerhevigst aan,
En moet tot Karels val het zekerst voetspoor banen.
Ook is de veldheersstaf bij 't heir der Kastieljanen,
Naar mijn geheim bestel, door Flips hem toebetrouwd.
Hoor slechts, hoe ik de zaak van voren had beschouwd!
Het zij hij door 't geweld der Mooren wierd verslagen,
Of op des vijands heir de zege weg mogt dragen,
Hij kon in geen geval den valstrik ooit ontgaan.
Zijn neêrlaag bood terstond het zekerst middel aan,
(Gesteld ook, dat hij niet op 't slagveld kwam te sneven,)
Om bij het volk zijn naam een zwaren krak te geven,
En bij de Priesterschap hem in nog feller haat
Te brengen, door 't vermoên van ontrouw en verraad,
Waarvoor ook reeds bij haar een aantal gronden lagen,
Zoo dat zij heden nog zijn opontbod deed vragen.
Doch viel het anders uit en mogt de Kastieljaan,
Door krijgsbeleid en moed, des vijands heir verslaan,
Die zegepraal moest Flips, door argwaan steeds gedreven,

Voor Karels stouten geest, nog meer dan ooit, doen beven,
Waar de afgunst bovendien haar rol bij spelen kon,
Vooral in zulk een Vorst, die nooit een lauwer won.

EBOLIJ.
't Ontwerp is loos beraamd; doch zult gij niet u zelven,
Indien het falen mogt, een wissen afgrond delven?

SPINOLA.
Gij weet, hoe haat en nijd des Konings oog verblindt.

EBOLIJ.
Maar 't Kastieljaansche volk, dat Karel teêr bemint?

SPINOLA.
Die liefde voor den Prins, zal mij geen palen zetten.
De Kerkban is een knots, die alles kan verpletten.

EBOLIJ.
Neen, Spinola, hoe groot uw magt en invloed zij,
Dit tijdstip dient u niet. Men kavel' liever tij
En toeve voor het minst, tot andre omstandigheden
Den geest des volks....

SPINOLA.
Ik blijf 't gekozen pad betreden.
Men grijp' met eigen hand het doel, waarnaar men tracht:
Elendig, wie zijn heil van tijd of toeval wacht.
De Kerk moet van een pest, als Karel, zijn ontheven:
Zijn ondergang sta vast! Kan iets mij nog weêrstreven,
Het is Elizabeth. Die sporelooze min
Beheerscht maar al te veel des Konings ziel en zin.

EBOLIJ.
Elizabeth is niet, gelijk voorheen, te vrezen.

Des Konings minnedrift, hoe vurig ook voor dezen,
Is sedert lang bekoeld. Ja, stond het in zijn hand,
Hij sloot misschien met vreugd een nieuwen huwlijksband.

SPINOLA.
Wat zegt gij? Flips gezind tot nieuwe minnarije?
En wie....

EBOLIJ.
De Rijksvorstin....

SPINOLA.
Ga voort!

EBOLIJ.
Van Hongarije,
Hij heeft mij tot dit uur wel niets daarvan vertrouwd,
Hoezeer hij anders nooit voor mij verholen houdt,
Hetgeen zijn zinlijkheid of wellust moog' belezen;
Doch 'k zie zijn boezem door. Ja; 't waar' hem dienst bewezen,
Bood iemand hem een raad of gunstig middel aan,
Om van zijn Gemalin zich wettelijk te ontslaan.
Ik sterk hem bovendien behendig in 't vermoeden,
Dat zij nog in 't geheim voor Karel min bleef voeden:
Dit tergt zijn jalouzij, zoodat Elizabeth,
Of vroeg of spade, loopt in 't haar gespannen net.
Maar de Erfgenaam der kroon, de blijde hoop van Spanje....

SPINOLA.
De steun van 't wangeloof, de halsvriend van Oranje,
De vijand van 't altaar....

EBOLIJ.
Ach, Spinola, bezin,
Hoe Karels jeugd....

SPINOLA.

Ik zelf verweer de Koningin,
Indien gij van den zoon uw hart niet af wilt trekken.
Hij zal zich evenwel voor onze roê niet dekken.
Beproef dan, hoe gij 't best den u bekenden haat
Der Moeder, zonder hulp der Geestlijkheid, ontgaat.

(Hij verwijdert zich met drift; Ebolij volgt hem.)

Einde van het Eerste Bedrijf.

Tweede bedrijf.

Het Tooneel verbeeldt eene Gaanderij.

Eerste tooneel.

DE GRAAF VAN BERGEN, DE HEER VAN MONTIGNIJ.

MONTIGNIJ.
Gij hebt de maar verstaan van Karels triomferen?

BERGEN.
Die jongling schijnt bestemd, om Koning Flips te leeren,
Is niet die wreede ziel ten eenemaal verblind,
Hoe 't best een Oppervorst de harten aan zich bindt.

MONTIGNIJ.
Gij weet toch uit hetgeen mij Hoorne heeft geschreven,
Hoe Flips het knellendst wee alreeds heeft opgeheven.

BERGEN.
Zoo gunstig wordt door mij dat schrijven niet beschouwd.
Neen; vlei u niet zoo ras.

MONTIGNIJ.
't Gedrag, dat Alva houdt,
Bevestigt, wat ons hier des Konings Raad deed hooren.
Hij heeft geen andre last, dan 't oproervuur te smooren.
Niet de allerminste schijn van strengheid merkt zijn daên.

BERGEN.
En zou mij dit terstond van alle vrees ontslaan?

MONTIGNIJ.
Het waar belang van Flips is vrede en rust te stichten.

BERGEN.
Men ziet de Vorsten vaak het tegendeel verrigten
Van dat, waar 's volks geluk en hun belang voor pleit.
Wie weet, wat jammerwee die zoete zang bereidt?
Mij dunkt, ik zie den Vorst, zoodra hij slechts hoort spreken
Voor 's Nederlanders zaak, van grimmigheid verbleeken,
En met een valschen lach op 't anders stuursch gelaat,
Een doel vermommen, waar zijn ziel van zwanger gaat.
En zeg mij bovendien, waarom ons tot op heden
Geen pleeggehoor vergund, hoe dringend ook gebeden,
En 't hooren van ons pleit hardnekkig steeds ontgaan?

MONTIGNIJ.
Men heeft ons dat gehoor dit uur toch toegestaan.
Geloof mij, Alva moet alleen het beeldenbreken,
De schennis van 't altaar en 't leed der Priestren wreken,
Doch wat nog bovendien bij ons misdreven is,
Daarvoor schenkt hij, in naam van Flips, vergiffenis.

BERGEN.
Vergiffenis?.... Gij uit dat schandwoord zonder beven?
Wat kan hij bovendien aan Nederland vergeven?
Vergiffenis? Waarvoor? Omdat men, warsch van dwang,
Bedaard zich hooren liet voor 't algemeen belang?
Een adder, Montignij, ligt onder 't gras verscholen.
Ach, dat ik in mijn vrees bij de uitkomst bleek te dolen!
Doch alles, wat ik zie, verkondigt nieuw verraad.

MONTIGNIJ.
Wat baat hem onze ramp? En is niet Neêrlands Staat
De beste steun en stut voor Spanjes alvermogen?
Wat doelwit zou de Vorst met zulk een list beoogen.

BERGEN.
Vraag nimmer, wat een Vorst, als Koning Flips, bedoelt.
Hij houdt zijn oogmerk steeds met duisterheid omwoeld.
Geen Staatsman, hoe gespitst, kon immer uit zijn trekken,
Hetgeen zijn ziel verlangt, met zekerheid ontdekken.
Zoek vrij hem jaren lang met aandacht gaê te slaan,
Hij weet, in list volleerd, den scherpsten blik te ontgaan.
Een driftenheir beheerscht het hart der stervelingen,
Waardoor 't, nu hier, dan daar, zich buiten 't spoor laat dringen,
En weet men, wat het meest hun zielsverlangen wekt,
De sleutel tot hun hart is mede ras ontdekt;
Maar nimmer nog heeft Flips zijn doel door drift verraden.
Wat ried hem in het bloed zijns onderdaans te baden?
Zou 't godsdienstijver zijn? Geloof dat sprookje nooit:
De godsdienst is het mom, waar zich zijn list meê tooit;
Want wierd hij inderdaad door godsvrucht aangedreven,
Hij zou zich niet zoo blind der wellust overgeven.
Of zet hem willekeur en loutre dwanglust aan,
Waarom verdrukt hij dan den slaafschen Kastieljaan,
Gedwee in 't hardste juk; die, zonder schijn van klagen,
In alles willig buigt voor 't vorstlijk welbehagen?
Neen, hoe gematigd thands Toledoos lastbrief schijn',
Een hart, als dat van Flips, moet ons vijandig zijn.
Ik wensch hierom te meer naar 't vaderland te keeren.
Laat ons nog dezen dag een vrijgelei begeeren;
En gunt men ons dien wensch, ik zet, zoo veel als gij,

Het denkbeeld van bedrog dit oogenblik ter zîj;
Maar hoop geen wederzien van vaderland en magen,
Indien ons door den Vorst die beê wordt afgeslagen.

Tweede tooneel.

DE PRINS VAN EBOLIJ, DE GRAAF VAN BERGEN, DE HEER VAN MONTIGNIJ.

MONTIGNIJ,

tegen Ebolij.

Zijt welkom!

BERGEN.
Karel heeft der Mooren heir vernield?

EBOLIJ.
Met Vijfden Karels moed en koenen raad bezield,
Heeft hen mijn voedsterzoon gevangen of verslagen.
Men hoort heel Spanje door van 's Prinsen lof gewagen.

BERGEN.
Geloof mij, Ebolij, in Spanje niet alleen
Wordt Spanjes Erfgenaam gevierd en aangebeên.

EBOLIJ.
Men zou ligt Nederland weldra in rust aanschouwen,
Mogt Flips 't beheer diens Lands den Kroonprins toevertrouwen?

BERGEN.
Gewis! Doch zonder hem wordt ook de rust hersteld:
Men blijv' zijn eed getrouw, betoom' het driest geweld,
En doe de veiligheid met vrijheid wederkeeren:
Men hoorde ons van den Vorst niets meer, dan regt, begeeren.

EBOLIJ.
Toledoos zagt bestuur, zijn minnelijk gedrag
Legt 's Konings goeden wil voor Neêrland aan den dag.

BERGEN.
Het schijnt zoo inderdaad. Maar zeg mij, zoo de Koning
Met Neêrland niets bedoelt, dan vrede en gunstbetooning,
Waartoe dan 't magtig heir, dat Alva vergezelt?

EBOLIJ.
Wat vraag!.... Wijl Margareet het doemenswaard geweld,
Gepleegd aan Priesterschap en choorsieraad en kerken,
Door haar gezag alleen kon straffen, noch beperken,
En ieder dag op nieuw het onbesuisd gemeen,
Zoo 't niet geteugeld wierd, kon brengen op de been.
Dat heir is dus bestemd, om 't schuim des volks te toomen:
Of kent gij iets, dat meer, dan oproer, is te schroomen?

BERGEN.
Maar heerschzucht wil te vaak voor oproer door doen gaan,
Wat wettelijk voor regt en vrijheid werd bestaan.
Zij zal in 't edelst doel, in 't loflijkst onderwinden,
Weêrstreeft het slechts haar zin, terstond een misdaad vinden.
De kleinste tegenspraak beschouwt zij als een hoon.
Zij wil, dat alles bukke en buig' voor haar geboôn;
Ja, dat een volk gedwee ten spel der bloeddorst strekken
En, als het weerloos lam, hem zelfs de hand zal lekken,
Die bijl en moordpriem slijpt, waar straks die wreede hand
't Onnoozle dier meê wroet in strot en ingewand.

EBOLIJ.
Beschouwt ge ook even zoo het gruwzaam beeldenstormen?

BERGEN.
Geen stervling mag van mij dat honend denkbeeld vormen.
Maar zou het oproer zijn, wanneer men driest geweld,
Door koen beleid en moed, krachtdadig palen stelt?
Wanneer een volk, gezweept door dwangzuchts ijzren roede,
Het martlen om 't geloof en vreemde plondraars moede,
Het weeren van dat leed den Vorst eerbiedig vraagt?
Wanneer het door den trots eens vuigen hoops geplaagd,
(Een hoop, in wederwil van 't geen men had bedongen,
In staats- en krijgsbestuur meinedig ingedrongen,)
Dier schennis weêrstand biedt, des landzaads regt verweert,
En voor zoo schoon een doel gevaar en dood braveert?
Wil Flips, (en 't is zijn zaak,) 't gebeurde doen vergeten,
Hij hoor' de stem des regts en boei niet meer 't geweten;
Of leent hij langer nog aan kwaden raad het oor,
Men graaft, aleer men zwicht, en dijk en dammen door,
En geeft geheel het land op nieuw ten buit der baren.
Zoo zal hij in het eind, doch dan te spade, ontwaren,
Dat geen geweld, hoe groot, een volk in boeien knelt,
Zoo 't eens zijn regten kent en prijs op vrijheid stelt.

EBOLIJ.
'k Beken, dat edel vuur, waarvan ik u zie blaken,
Doet ook in mijne borst de vrijheidsmin ontwaken;
Gij overtuigt gewis den Vorst door zulk een taal.
Hou moed; bedwing u niet: hij nadert reeds de zaal.

Derde tooneel.

FLIPS, SPINOLA, DE PRINS VAN EBOLIJ, DE GRAAF VAN BERGEN, DE HEER VAN MONTIGNIJ, HOVELINGEN, GEESTELIJKEN, PAADJES, LIJFWACHTEN.

FLIPS,

zich in eenen armstoel plaatsende.

Wat reden spoorde u aan dit pleeggehoor te vragen?
Wat wenscht gij van mijn gunst? Wat hebt gij voor te dragen,
Terwijl alreeds de beê, der Landvoogdes gedaan,
Voor verre 't grootste deel door mij is toegestaan?

BERGEN.
We ontvingen wel berigt, dat gij 't verzoek der Eedlen,
Aan vrouw Margreet gedaan, en met den naam van beedlen
Bestempeld door uw Raad, goedgunstig hebt verhoord;
Maar de oorzaak, die ons t' saam naar Spanje heeft gespoord,
Het schrift, bij onze komst u plegtig aangeboden,
Die ware schilderij van 's Nederlanders nooden,
Behelst, gelijk gij weet, ô Vorst, oneindig meer.
Ik smeek dus, als Gezant, aleer ik wederkeer',
Te hooren, wat door u daarop mag zijn besloten.

FLIPS.
Indien het Neêrlandsch volk, vooral indien uw Grooten,
Wier zucht naar meer gezags, op loos beleid gespitst,
Den wrevelmoed gekweekt, de muitzucht aangehitst
En Keizer Karels gunst met ondank heeft vergolden,
De welverdiende straf wierd vrij- en kwijtgescholden,
Zou dan nog niet genoeg, naar dat gij beiden meent,

Of meer, dan 't geen men ooit dorst hopen, zijn verleend?
Of hield men mij misschien naar regt daartoe verbonden?

BERGEN.
Herstel van regt en wet, verbroken en geschonden,
Is alles, wat door ons eerbiedig wordt gevraagd,
Niet van vergiffenis wordt bij 't verzoek gewaagd.
't Is billijkheid, 't is trouw aan eden, aan bedingen....

FLIPS.
Dit was van ouds de leus van Neêrlands muitelingen.

BERGEN.
De Nederlander, Vorst, (verschoon mijn vrije taal!)
Verdiende nooit van u een bitsch en straf onthaal.
Zijn klagten, waar uw Hof het oor voor hield gesloten,
Zijn niet uit bandloosheid of wrevelmoed gesproten.
Zoo zagt en koel van aart, als schrander van beleid,
Verliet hij zelden 't spoor van rede en billijkheid,
En taaij geduld is een van 's volks karaktertrekken;
Maar wil men hem den dwang ten speelbal doen verstrekken,
Of waar het, hoe dan ook, zijn dierbre vrijheid geldt,
Daar heeft hij 't leven veil ter fnuiking van 't geweld.
Dit is door menig Vorst te deerlijk ondervonden.
Uw Groote Vader zelfs heeft nooit zich onderwonden,
Het Nederlandsche volk te trappen met den voet;
Men zag integendeel hem vaak den overmoed
En onverdraagbren trots van Spaansche Hovelingen,
Teregt bij ons gehaat, met kracht en klem bedwingen;
Ja, doelde hij misschien op onbepaalde magt,
Zijn wijsheid had er nooit in Neêrland naar getracht,
Om willekeur aldaar als kroonregt in te voeren.
Hij wist te wel, wat kracht dat Land heeft in zijn moeren,

En hoe de Batavier, tot wederstand gesard,
Met onbezweken moed, de doodsgevaren tart.
Waar zijn de Belgen toen van eed en pligt geweken?
Waar is toen niet hun trouw dien schrandren Vorst gebleken?
Waar schoorden zij in nood zijn troon niet met hun geld?
Waar niet door heldendeugd zijn glorie in het veld?

FLIPS.
Staak vrij dien woordenpraal! Of meent gij Flips te leeren,
Hoe hij, als Opperheer, zijn volken moet regeeren?
Versleten perkament, den Vorsten afgeprest,
Ziedaar den ijdlen waan, waarop ge uw eischen vest!
Of wilt gij Karels Zoon den onderdaan doen vragen,
Wat wijzen van bestuur hem al dan niet behagen?
Uw Adel, 't muitend volk, gij zelf verwacht dit niet
Van Spanjes Rijksmonarch, in wien ge uw Meester ziet.

BERGEN.
De Batavier erkent een Opperhoofd, geen Meester.
De prachtige eik beschut en steunt den lagen heester,
En deze vlecht gerust zijn spruitsels om hem heen;
Maar neigt een tak des eiks te verre naar beneên,
Zoodat de plant zich voelt in schot en bloei bedwingen,
Zij weet door 't digte loof behendig heen te dringen,
Totdat de vrije lucht haar toppen weêr verkwikt,
Waardoor, van lucht beroofd, die tak weldra verstikt.
Deez leenspreuk....

FLIPS.
Strekt, om mij met wederstand te dreigen.

MONTIGNIJ.
Geenszins; maar om uw hart, kan 't zijn, daartoe te neigen,

Waar handvest en verdrag ons billijk regt op geeft,
En 't geen uw eigen mond weleer bezworen heeft.

FLIPS.
Geen handvest of verdrag kan ooit aan ketters baten.
Ik kies veeleer 't gemis der Nederlandsche Staten,
Ja 't derven van mijn kroon en gantsche heerschappij,
Dan 't heerschen over Land, besmet door ketterij.

BERGEN.
Het grootste deel des volks, zoo boos bij u belasterd,
Is van der vadren deugd noch 't waar geloof verbasterd,
Maar heeft een fellen schrik van de Inkwisitie-roê,
En steekt, gewetensdwang, nog meer, dan immer, moê,
Wordt niet die vlam gedoofd, weldra de kam naar boven,
't Zij 't Luther, of Kalvijn, of Rome moog' gelooven.
Ik spreek voor uw belang. Ik bid u, hoor mijn raad;
De raad eens schepelings komt soms den loots te baat.

FLIPS.
Hij sneev', wie van 't geloof der Kerk is afgeweken!
Indien het ooit mijn Rijk aan beulen kon ontbreken,
Met wellust nam ik zelf en zwaard en strop ter hand,
En maakte, God ter eer, dat helsch gebroed van kant.
Ja, liever moge Euroop het onderst boven keeren,
Dan dat in eenig Land de ketters triomferen.
Wie pleit voor ketters, is besmet met hun venijn;
Ik duld geen wangeloof en 'k zal gehoorzaamd zijn.

BERGEN.
Men moog' mijn trouwen raad met spot en schimp beloonen,
't Geschiedblad kan voor mij u overtuigend toonen,
Wat meest den Vorst verwacht, die toomeloos geweld

En loutre willekeur tot wet en regel stelt.
Beschouw den oceaan, dien Koningen bevaren,
Beschouw hem uit gewijde en ongewijde blaêren,
Beschouw dien breeden plas, met wrakken overspreid,
En oordeel, waar in 't eind de dwinglandij toe leidt.

SPINOLA.
Is ijver voor 't geloof dan dwinglandij te heeten?

BERGEN.
't Gelooven is een zaak van ieders vrij geweten.
Hoe doemenswaard een zaak geloofverzaken zij,
Gemoedsdwang blijft altijd de wreedste tyrannij.

FLIPS.
Al 't kwaad uws vaderlands sproot uit geloofverzaken.

BERGEN.
Ik onderzoek liefst niet, waar 't vuur door sloeg aan 't blaken;
Doch 't averegtsch beleid van Perenot heeft veel
Daaraan te weeg gebragt: misschien het grootste deel.

SPINOLA.
Hoe nu?.... Dien Kardinaal, de gruweldaên te wijten,
Waardoor zich Nederland zoo lang van een zag rijten?
Doch ja, hij draagt misschien gedeeltelijk de schuld:
Hij oefende te lang een uitgerekt geduld
Met Eedlen, tuk op magt, met ketters en hun vrienden,
Die, zonder onderscheid, de strengste straf verdienden.
Had hij zich regt verschaft bij d' eersten schijn van hoon,
Uw volk had nooit den Vorst gedongen naar de kroon.
Gestrengheid kan alleen bij wrevle muiters baten.

BERGEN.
Wat hoor ik? Hij geduld? Die Kerkvoogd zoo verwaten,
Die huichelaar, wiens list, wiens eeuwig vloekbre raad,
Wiens boos, wraakgierig hart zoo duur aan Neêrland staat?
Wiens weeldrig hofgezin bij ieder aanstoot wekte?
Wiens pralerij teregt ten doel der spotzucht strekte?
Zeg liever, nevens mij, dat Perenot alleen
De bronwel is geweest der buitensporigheên.
Beledigd door zijn trots, inhaligheid, en tergen,
Kon de aangeschonnen haat zich langer niet verbergen,
Maar vroeg, geprikkeld door de ruwheid zijns onthaals,
Met reden 't opontbod diens trotschen Kardinaals.
Hierdoor, nog meer dan ooit, tot wrevelmoed gedreven,
Heeft steeds zijn logenpen ons misdaên aangewreven,
En zoekt uit Rome zelfs, nog even loos als valsch,
Den Adel al 't gemor te schuiven op den hals.

FLIPS.
Wat stoutheid! Zal men dus een Dienaar Gods onteeren,
Ja, in mijn bijzijn zelfs, de muiterij verweeren?

BERGEN.
Ik leerde mijn gevoel door opgesmukte reên,
Waarbij de waarheid lijdt, vernissen noch bekleên.
Wie waren zij, die u het meest, als trouwe vrienden,
Tot Frankrijks breideling, met goed en leven dienden?
Waar heeft de wereld ooit een heldendrom gezien
Getrouwer aan zijn Vorst, dan Neêrlands Edelliên?

SPINOLA.
Wier ketterij 't geloof naar 't harte heeft gestoken
En, muitend tegen God, altaar en beeld verbroken.

BERGEN.
Nog eens: dit was 't gevolg der Inkwisitie-vlam,
Die 's Keizers wijs beleid haar grootste kracht ontnam.
Wie haar weêr barnen deed, is 't meest aan 't onheil schuldig.
Ik bleef der Kerk getrouw; 'k geloof, belijde, en huldig'
Haar reine leer en volg de dienst van 't Roomsch Altaar;
(De Godheid hoort mijn taal.).... Ik eer de Priestrenschaar,
Zoover zij, onbesmet en vrij van vuile zeden,
Hetgeen zij andren leert, volstandig na blijft treden.
'k Heb tegen Luther en Kalvijn mij aangekant,
Mijn Godsdienst voorgestaan, waar die werd aangerand,
Doch evenzeer gewraakt, door boei of martelingen,
Wat ik voor waarheid hield, aan andren op te dringen;
Ook is, naar mijn begrip, veeleer die zielendwang
Nadeelig voor de Kerk, dan goed voor haar belang.
Wat baat het, met den mond een dwaalgeloof te smooren,
Wanneer het in de ziel blijft wortlen als te voren?
Wat baat het, dat de tong met woorden iets belijdt,
Zoo lang nog in 't geheim het hart daartegen strijdt?
Ook deed, (dit moest, helaas! ons de ondervinding leeren,)
Het kettermoorden zelfs der kettren tal vermeeren.

MONTIGNIJ.
Wij hebben aan de pligt, ons opgelegd, voldaan
En duidelijk genoeg des Konings wil verstaan,
Zoodat wij hier niets meer met vrucht verrigten kunnen.
Welaan dan, weêrgekeerd, wil Flips het ons vergunnen!
Wij bidden dus, ô Vorst, dat ge ons uit Spanjes Staat,
Van vrijgelei voorzien, naar Neêrland keeren laat.

FLIPS.
Indien ik Bergens taal naar eisch wilde overwegen,

Door hem wierd zeker nooit een vrijgeleî verkregen;
Een taal, die al te zeer naar oproerkraaien zweemt.

SPINOLA.
Al wie, als hij, de Kerk haar sleutelmagt beneemt,
Haar strijden voor 't geloof zoo openlijk durf doemen,
Hem mag men kettervriend, wat meer is, ketter noemen.
Gij hoordet ook, ô Vorst, wat kwaads hij u voorspelt.

FLIPS.
Mijn heerschappij staat vast: ik ducht geen muitgeweld;
De Hemel zal de kroon beschermen op mijn hairen.

(Tegen Bergen en Montignij.)

Gij kent mijn wil, gaat dien aan Neêrlands volk verklaren.

(Tegen Ebolij.)

Men stell' hun, Ebolij, het vrijgelei ter hand.

BERGEN,

onder het heengaan.

Verleen uw gunst, ô God, aan 't lijdend Nederland!

(Bergen en Montignij vertrekken; ook verwijderen zich, op eenen wenk van Flips, de Lijfwachten en het verdere gevolg.)

Vierde tooneel.

FLIPS, SPINOLA, EBOLIJ.

SPINOLA.
Die Bergen voert een taal, zoo stout, zoo overdreven,
En Flips wil hem verlof tot wederkeeren geven?

FLIPS.
Gelooft ge mij zoo dwaas? Ik dus mij zelv' verraên?

Hun beider dood staat vast: zij zullen hier vergaan.
Ik moest nog voor een wijl mijn hartsgeheim verzaken,
Om 't niet aan 't muitrenrot te vroeg bekend te maken.
Mijn wraak, mij zelv' ten spijt, uit noodzaak uitgesteld,
Treffe eens, om 't lang verwijl, met dies te meer geweld!
Ik wil, bij de eer der Kerk, mijn kroon ook bloedig wreken.
Gij ziet weldra 't verbond diens wrevlen hoops verbreken,
Wiens haatlijk bedelschrift, geleverd aan Margreet,
Het meest den moedwil stookte en 't volk ontvlammen deed.
Toledo houdt hiertoe, met onvermoeide zorgen,
Zijn heimelijke last ook voor Margreet verborgen,
Opdat hij al 't gebroed te wisser slag bereid'.
Een aantal ziet zich nog met mijne gunst gevleid;
Ook blijft hij nog die gunst aan Hoorne en Egmond toonen,
Om Nassau, nevens hen, naar Brussels muur te tronen,
Waar allen, zoo ik hoop, het strafschavot verwacht.
Doch 't missen van berigt ontrust mij dag en nacht:
Ik zie verlangend uit, of 't eindlijk op moog' dagen.
Ook voel ik mij gedrukt door Alvaas vroeger klagen,
Dat hij zich in 't geheim van hier gedwarsboomd ziet,
Ja, dat mijn eigen Hof den muitling bijstand biedt;
Doch zulk een gruwelstuk gaat mijn begrip te boven.

SPINOLA.
Bevreemt u dit zoo zeer?

FLIPS.
Ik kan het niet gelooven.
Wie van mijn hofgezin, of eer, wat Kastieljaan
Kan ooit genegen zijn, om ketters bij te staan?

SPINOLA.
Zij zijn er; doch wie durf....

FLIPS.
Wie zou zich zoo vergeten?
Spreek, Spinola! Gij schijnt iets meer daarvan te weten.

SPINOLA.
Wie pleitte voor dat volk hier vaak op hoogen toon?

FLIPS.
Verdenkt gij, Spinola, den Erfgenaam der kroon?

SPINOLA.
De muiter vest op hem een onbepaald vertrouwen.

EBOLIJ.
Mogt Nederland slechts niet op grooter bijstand bouwen!

FLIPS.
Nog grooter bijstand? Hoe?

EBOLIJ.
Ik sprak alreeds te veel:
Het zwijgen voegt hier best.

FLIPS.
Neen, Ebolij, verheel,
Verberg uw Koning niets!

EBOLIJ.
Ik ben misschien bedrogen.
Ook mint gij, die 'k bedoel, als d' appel uwer oogen.

FLIPS.
'k Versta uw meening. Ja, 'k erken, dat menigmaal
Elizabeth mij heeft geërgerd door haar taal,
Doch nooit is mij een schijn of schaduw voorgekomen,
Dat aan een staatsverraad door haar was deel genomen.

EBOLIJ.
Ik hoorde ook niets daarvan, dan bij gerucht alleen,
En tel het nevens u bij de onwaarschijnlijkheên.

SPINOLA.
De vriendschap, die haar hart voor Karel blijkt te voeden,
Is ligt geheel de bron, de grondslag van 't vermoeden,
Alsof zij Neêrlands zaak misdadig voor zou staan,
Alleen omdat de Prins dat Land is toegedaan.

FLIPS,

nadenkend.

En echter 't kon wel zijn. Een vroegere betrekking
Geeft aan haar hart misschien maar al te veel die strekking.

EBOLIJ.
Wat ze ooit als minnares voor Karel heeft gevoeld,
Is door 't besef van pligt, naar allen schijn, bekoeld.
Ik hoop, zij heeft die drift ontworteld in haar harte.

FLIPS.
Maar Karels somber oog, zijn opgekropte smarte,
Zijn diepe treurigheid.... Wie weet, wat snoode gloed
Tot op dit oogenblik nog heerscht in zijn gemoed?

EBOLIJ.
Ik acht hem niet zoo ver verdoold van 't spoor der reden....
Zijn Vaders Gemalin....

FLIPS.
Bespie nogthans hun schreden,
En spaar mij geen berigt, hoe droef het wezen mag,
Maar meld mij ongeveinsd hun onderling gedrag.
'k Wil ook, dat Montignij zich hier van Bergen scheide;

Men geev' daartoe terstond den eersten vrijgeleide,
Doch stopp' hem op den weg, indien hij heen mogt gaan,
En nimmer moge de een des anders lot verstaan.

Vijfde tooneel.

SPINOLA, EBOLIJ.

SPINOLA.
Zoo zijn wij 't groote doel alreeds nabij gekomen.
Ik zag, hoe de ijverzucht zijn ziel heeft ingenomen:
Men gunn' hem slechts geen tijd!

EBOLIJ.
Ach, Spinola, 'k gevoel,
Op 't denkbeeld, dat de Prins....

SPINOLA.
In naam van Romes Stoel
Bezweer ik Ebolij zich zelven te overwinnen.
Zoudt gij een kettrenvriend, een Priestrenplaag beminnen?
De pligt, die op ons rust, blijft eeuwig onvoldaan,
Indien wij Spanje niet ook van den Prins ontslaan.

Einde van het Tweede Bedrijf.

Derde bedrijf.

Eerste tooneel.

KAREL, EBOLIJ.

EBOLIJ.
In 't midden van de vreugd der blijde Kastieljanen,
Verkiest gij de eenzaamheid, het oog vervuld met tranen?

KAREL.
De lauwerkrans, waarmeê de Kastieljaan mij vleit,
Verbergt welligt de spaê, die 't graf mij toebereidt.
En ach!.... ik zag haar weêr.... ô Bitterste aller slagen!

EBOLIJ.
Wat meent gij? Welk een taal! Van wie....

KAREL.
Moet gij dit vragen?
Gij weet het al te wel, wat onverdoofbren gloed
Voor Frankrijks schoone Telg het hart van Karel voedt.
Gij hebt mijn angst aanschouwd, gij zaagt mijn tranen stroomen,
Toen Flips meêdogenloos mijn bruid mij heeft ontnomen.

EBOLIJ.
Ik meende, sints gij haar als uwe moeder eert,
Die drift, zoo ongepast, pligtmatig overheerd.

KAREL.
Hoe weinig kent uw ziel de tooverkracht der liefde!

ô Slag, die Karels borst met duizend priemen griefde!
Indien zij, zoo ik hoop, door deze zaal mogt treên,
Laat, bid ik, laat me alsdan een wijl met haar alleen.

EBOLIJ.
Bedenk.... Uw Vader, Prins!.... Gij zijt gewis verloren.
Wat hoopt gij?

KAREL.
Haar te zien; haar zoete stem te hooren;
Te melden, welk een wee mij onze scheiding baart....
Dat oogenblik, hoe kort, is meer, dan 't leven, waard.
Ga heen, mijn vriend! Zij komt.. Mijn kracht is schier bezweken.

(Ebolij vertrekt.)

Tweede tooneel.

ELIZABETH, KAREL.

KAREL.
Vergun.... Waarom, Mevrouw, waarom mijn oog ontweken?

ELIZABETH.
Gij hier in eenzaamheid, terwijl de Kastieljaan
Zijn hulde u wenscht te biên?.... Onttrek u daar niet aan.
Vertoon u. Doe de vreugd des volks ten toppunt steigren.
Oogst daar een eer, die ge u door 't nijdig Hof ziet weigren.

KAREL.
Ik weet, hoe huichlarij, die 't kleed der vroomheid draagt,
Mijn eer, mijn roem bezwalkt, mij van rondom belaagt.
Ik ken en Spinola en Esquevedo beiden;
Het was mij lang bewust, wat lagen zij mij leiden;
Ook ken ik Alvaas haat....

ELIZABETH.
Voeg daar nog eenen bij.

KAREL.
Nog eenen? Wie zou 't zijn?

ELIZABETH.
't Is Ebolij.

KAREL.
Hoe? Hij,
Die van mijn vroegste jeugd, na 't sterven mijner moeder,
Mij strekken mogt tot vriend, tot raadsman, tot behoeder?

ELIZABETH.
Die vriend, die raadsman is een veinzaart in mijn oog,
Wiens eigenbaat en list u jaren lang bedroog.
Zoo zeer vervreemd van deugd, als doorgeleerd in snoodheid,
Is goud zijn hoogste goed en weelde en pracht zijn grootheid.
Hij houdt, in vriendschapsschijn, gestaag bij u de wacht,
Opdat hij.... Doch genoeg wat nijd of laster tracht,
De boosheid zal gewis uw glorie niet beperken.

KAREL.
Een zwarte nacht bedekt die glorie met haar vlerken.

ELIZABETH.
Moet smart het erfdeel zijn der luisterrijkste daên,
En hartszeer hand aan hand met eerlauwrieren gaan?

KAREL.
ô Ja, Mevrouw; en meer, dan iemand kan beseffen!
Geen Almagt is in staat den slagboom op te heffen,
Die mij voor eeuwig 't spoor tot aardsche vreugde sloot.
Mijn toevlugt is het graf, mijn uitzicht is de dood.

Het snerpendst wee verzelt me op al mijn levenspaden:
En gij behoeft gewis naar de oorzaak niet te raden.

ELIZABETH.
Heeft dan voor Karels hart de vriendschap geen waardij?

KAREL.
Ik weet, wat diere schat opregte vriendschap zij.
Trouwhartige Ebolij.... (ô Kendet gij hem nader!)

ELIZABETH.
Helaas!.... En hij alleen? Vergeet gij dan een vader?

KAREL.
Heb ik een vader?

ELIZABETH.
Prins!

KAREL.
Gevoelloos voor mijn smart,
Betoonde Flips mij nooit een minnend vaderhart,
Maar wrevel, afkeer, haat, van 't krieken mijner dagen.
En moet ik nog bij u van grooter ramp gewagen?
Hadd' liever mij zijn hand, zijn wreede hand gedood!

ELIZABETH.
Bedenk, van wien gij spreekt: de Vorst.... mijn Echtgenoot....

KAREL.
Die naam, Mevrouw, die naam, zoo dierbaar aan uw harte,
Die naam is mij een bron van onverduurbre smarte.

ELIZABETH.
Hij zij u heilig.

KAREL.

Ach! was niet die naam weleer
Een ander toegezegd?

ELIZABETH.

Gedenk die tijd niet meer:
Een strenge pligt beval 't vergeten van die dagen.

KAREL.

Ter liefde van de kroon, door Flips u opgedragen.
Dat lokaas is een vrouw te aantrekkelijk, en ras
Vergeet zij tot dien prijs, wat eens haar dierbaar was.
Maar neen; gij kendet nooit de liefde en haar vermogen;
Die drift, waardoor de ziel, verrukt en opgetogen,
In 't voorwerp, dat zij mint, geheel de schepping ziet,
En duizend zaligheên zich schildert in 't verschiet.
Die tinteling, die vlam, dat onbeschrijfbaar gloeien,
Wiens zoete tooverkracht twee harten t' saam doet vloeien,
Terwijl zij deugdmin kweekt in 't wederzijdsch gemoed,
Ja, ieder zenuw zelfs eenstemmig trillen doet.
Ik zag aan 't weeldrig Hof, verslaafd aan zinvermaken,
Rondom mij, dag aan dag, en deugd en eer verzaken.
Een juffrenstoet, gevierd, geprezen om haar schoon,
Dong ijvrig naar de gunst van d' Erfgenaam der kroon,
En maakte schaamteloos, vervreemd van kuische zeden,
Een koop- en wisselprijs van haar bekoorlijkheden;
Maar Karel, die een heil van hooger waarde zocht,
Versmaadde een wuft genot, zoo schandelijk gekocht,
En liet zich door geen glans van klatergoud verblinden.
Hij moest, (dit was zijn beê,) een eenig voorwerp vinden,
Waaraan zich zijne ziel voor de eeuwigheid verbond:
Gij waart het, gij, Mevrouw, waarin hij alles vond,

Het rustpunt van zijn hoop en vurigst wenschen tevens.
Elizabeth te zien besliste 't lot mijns levens.
Gelijk de morgenzon aan 's hemels blaauwe trans,
Verscheent gij voor mijn oog in ongelijkbre glans.
Hoe zou ik 't ooit bestaan naar waarheid uittedrukken
Dat kloppen van mijn borst, dat innig zielsverrukken,
Die smart, gemengd met vreugd, dien zagten zwijmelgloed,
Die uit uw eersten blik zich drong in mijn gemoed?
Gij zaagt mij tot u treên, ontroerd, bedeesd, verlegen,
Doch kwaamt met minzaamheid mijn minnend harte tegen.
De Spaansche Rijksmonarch verzocht voor mij uw hand;
Uw Broeder gaf zijn stem tot onzen huwlijksband;
De lang gewenschte dag mijns hoogsten heils kwam nader,
Ja was alreeds bepaald, toen door een wreeden vader,
Van afgunst jegens mij, of drift voor u bezield,
't Gebouw van al mijn hoop boosaartig werd vernield.
Zijn wenken was een wet, zijn vragen was bevelen.
Ik had, ik had, helaas! geen troon met u te deelen;
En Frankrijks Koning, door de magt van Flips bekoord,
Schonk nu den vader 't pand en brak den zoon zijn woord.

ELIZABETH.
Waartoe van dat voorleên 't geheugen op te wekken?
Tracht liever dat tafreel uw oog en hart te onttrekken.
Verwin u zelv' en smaak, wat nog 't geluk u spaart.

KAREL.
Niets, niets, dan eindloos wee, is mij bestemd op aard.

ELIZABETH.
Gij hoort in 't lofgezang, ter uwer eer verheven,
Den naam van Tweeden Cid u dankbaar tegenzweven;
Geheel het Spaansche volk, het leger bidt u aan,

En liefde zonder hoop verbittert uw bestaan!
Gij wilt dan 't juichend Rijk door uwe droefheid dwingen,
Om, voor een zegelied, een treurgezang te zingen.

KAREL.
Wat baat een gloriekrans, wat baat de naam van held,
Waar 't harte door een wee, als 't mijne, wordt bekneld?
Geen wereldsche eer of roem kan zulk een smart verwinnen.
Ik min Elizabeth en blijf haar eindloos minnen.
Doch rein is deze min; ze is vrij van smet en schand:
De gloed, waarvan ik blaak, is een gewijde brand.
Ook heb ik al mijn roem, die luide zegeklanken
Des blijden Kastieljaans dien zelfden goed te danken.
Mijn tedre drift alleen voor schoone Elizabeth,
Haar naam, mijn oorlogsleus, heeft 's vijands heir verplet.
Die naam stond voor mijn oog verbonden met de glorie,
En dreef mijn benden voort in 't streven naar viktorie.
Terwijl ik me in den slag, aêmechtig en gewond,
Van stapels doôn omringd, een poos verlaten vond,
Gevoelde ik, hoe die naam voor mijn behoudnis waakte.
Ja, 't was Elizabeth, die me onverwinlijk maakte!
Zij is het, die mijn arm bestuurd heeft in den strijd;
Voor haar stortte ik mijn bloed; dat bloed was haar gewijd.

ELIZABETH.
De hemelmagt, wier gunst gewaakt heeft voor uw leven,
Wilde u aan 't vaderland, aan mijn gebeên hergeven.
Ik zag met vreugd u hulde als overwinnaar biên;
ô Mogt ik u daarbij nog eens gelukkig zien!
Waardeer voor 't minst naar eisch de min der Kastieljanen.
Wat mensch gevoelt geen smart? Wat stervling stort geen tranen?
Bedenk daarbij, wat band u vastsnoert aan den Staat;

En vindt uw treurigheid bij mijne vriendschap baat,
Gij kent geheel mijn hart; schier weet gij mijn gedachten:
Gij moogt alzoo van mij onkreukbre vriendschap wachten....
Een dikwerf wederzien vermeerder' echter niet
Eens vaders toorn, uw wee,... misschien.... ook mijn verdriet.

(Zij gaat in haar vertrek, terwijl Flips, Spinola en Ebolij zich op den achtergrond vertoonen.)

Derde tooneel.

FLIPS, KAREL, SPINOLA, EBOLIJ.

KAREL,

bij zich zelven.

Ook uw verdriet?.... Zoudt gij om Karel weedom duchten?
Neen, neen! Laat ons van hier aan 't eind der aarde vlugten!
Het lot, dat mij vervolgt, treffe u, ô dierbre, nooit!

FLIPS,

ter zijde tegen Spinola.

En nog bemint hij haar?

SPINOLA,

ter zijde tegen Flips.

Veel vuriger, dan ooit.

FLIPS.
Zij ging daar heen.... Hij schreit.... Wat heb ik meer te vragen?

KAREL,

Flips ontwarende, eenigzins onthutst.

Mijn vader!

FLIPS.
Waarom dus onthutseld en verslagen?
Wat sporen van verdriet geprent op uw gelaat?
Wat reden, dat ge uw oog zoo treurig nederslaat?

De zorgen zijn het deel alleen van grijze hairen,
Doch waar met prille jeugd geluk en roem zich paren,
Bij 't uitzicht op een troon, moet zekerlijk het hart,
Zoo 't vrij van misdaên is, beveiligd zijn voor smart.

KAREL.
Een zuiver hart is teêr, en alle levensstaten
Zijn blootgesteld aan leed.

FLIPS.
Wie heeft u straks verlaten?
Mij dacht uw moeder.... Hoe? Waarom die zucht geloosd?
Een moeder geeft doorgaands een zoon de beste troost.

KAREL.
Haar echt met Koning Flips bragt haar mijn hart niet nader:
Ik heb geen moeder meer.

FLIPS.
Draag zorge, dat ge een vader
Behouden moogt en steeds dien vader waardig leeft,
Vooral hem door uw schuld geen stof tot gramschap geeft.

KAREL.
Mijn vader kon zich nooit teregt van mij beklagen.
Met grooter regt mogt ik....

FLIPS.
Hoe nu? Gij zoudt het wagen....
Wat stoutheid! Doch genoeg! Vertrek, en denk voortaan,
Dat Flips, waar hij beveelt, nooit strafloos wordt weêrstaan.

(Karel vertrekt.)

Zijn houding, zijn gedrag, 't stijft al het wreedst vermoeden,
Indien ik sedert lang nog twijfeling kon voeden.

Vierde tooneel.

DE VORIGEN, EEN KAMERLING.

DE KAMERLING.
Een bô, dien Alva zond, ô Vorst, uit Nederland,
Stelde, in des Heirvoogds naam, mij dezen brief ter hand.

(De Kamerling vertrekt.)

Vijfde tooneel.

FLIPS, SPINOLA, EBOLIJ. (Flips opent den brief en leest.)

SPINOLA,

tegen Ebolij.

Die tijding moet gewis den Koning welkom wezen.

EBOLIJ,

tegen Spinola.

Zijn oog schiet vlammen uit en tintelt onder 't lezen.
Misschien is Alvaas list naar onzen wensch gelukt.

FLIPS,

den brief weder digt vouwende.

Toledo heeft in tijds het masker afgerukt,
En Hoorne en Egmond zijn met andre vloekgenooten
Gevallen in den strik en streng in boei gesloten.
Terwijl zij zich, gestreeld door Alvaas milden lof,
Niet duchtend voor gevaar, bevonden aan het Hof,
Was Egmond met beleid gelokt in een der gangen,
Waar hem op 't onverhoedst d' Avila nam gevangen;
En Hoorne, nog gevleid door 's Hertogs heusch onthaal,
Werd door Salinas vuist gegrepen in de zaal.

Men hoorde hen van dienst, aan mij betoond, gewagen,
En beiden even luid en even bitter klagen,
Dat, op Toledoos woord, door hun Oranjes raad,
Om Neêrlands grond te ontgaan, onzinnig was versmaad.
Wat niet geweken is, kan thands niet meer ontvlieden.
Men deed het hofschavot door zestien Edellieden
En Burgers zonder tal in Brussels vest betreên,
En 't lot van 't schuldigst paar wacht mijn bevel alleen.
Ook is ter zelfder tijd van Stralen, die verrader,
Die, voerend, mij ten trots, den raam van Burgervader,
De Schelde 't allereerst in rep en roere bragt,
Met snooden Bakkerzeel, op Alvaas last, geslagt.

SPINOLA.
Zoo is de Zwijger niet in Alvaas strik gevallen?

FLIPS.
Hij heeft mijn doel geraamd.

SPINOLA.
Dan won men niets met allen.
Ik achtte integendeel de zaak ten eind gebragt,
Indien Oranje alleen geraakt was in uw magt;
Doch vruchtloos doet men nu het bloed der muiters stroomen,
Terwijl die loze Prins uw wraakzwaard is ontkomen.
Geloof niet, dat gij ooit het eind des oproers ziet,
Zoo lang Oranje nog het levenslicht geniet.

FLIPS.
Toledo zocht vergeefs dat scherpziend oog te blinden;
En zou men door verwijl niet vele muitgezinden,
Gelokt in Brussels muur, den valstrik zien ontgaan,

't Was tijd, ja meer dan tijd, om ijlings toe te slaan:
Voorzichtigheid beval geen enkle stond te dralen.

SPINOLA.
't Is vruchtloos 't bloed gestort van Bakkerzeel, van Stralen,
En wat men Adel noem': Oranje is grooter schat,
Dan al de muiters t' saam, die Nederland bevat.

EBOLIJ.
Hoe Spinola? Waarom zoo schichtig voor Oranje?
Een Prins, van magt ontbloot, gevaarlijk zijn voor Spanje?
Wat heeft hij tot zijn steun? Een diep verachtbren hoop,
Van goed en geld beroofd. Zou hij, die half Euroop,
Met Indiaan en Moor, naar zijne wet doet leven,
Voor 't radeloos bestaan eens enklen muiters beven?

FLIPS.
Daarbij heeft Mandeslo mij woord en eer verpand,
En Schomberg biedt dien Graaf hierin getrouw de hand,
Om Nassau, deed zijn list hem 't beulenzwaard ontsnellen,
In stilte en heimelijk door gif of dolk te vellen,
Of liever nog, kon 't zijn, te stellen in mijn magt.
Zoo treft hem dan mijn wraak van waar hij 't minst die wacht;
Van handen, die hij waant zijn muiterij te schoren.
Men zoek' hier midlerwijl den sluier door te boren,
Die 't schendig staatsverraad nog voor ons oog bedekt.
'k Wil weten, wie van hier aan Neêrland hulp verstrekt,
Wie tegen 't Rijksbelang zoo schendig zamenspanden.
't Hebbe al hier oog en oor, tot huisgeraad en wanden!
Men geve op alles acht, wat om mij leeft, en sla
Voornamelijk mijn Zoon en Echtgenoote ga.

Einde van het Derde Bedrijf.

Vierde bedrijf.

(Het Tooneel is als in het Eerste Bedrijff, doch nu door kronen en staande lampen verlicht.)

Eerste tooneel.

DE GRAAF VAN BERGEN, DE HEER VAN MONTIGNIJ.

MONTIGNIJ.
Waarom, ik bid het u, met opzet mij ontweken?
Wat sluit voor mij uw mond? Wat hindert u te spreken?
Ach, Bergen, meldt het mij, wat u zoo onverwacht,
Zoo heimlijk door een bô ter kennis is gebragt!
Indien ik op uw oog, uw houding staat moet maken,
Dan ducht ik zwaren ramp. ô, Wil mij niet verzaken,
Waarom 't ontvangen schrift u angstvol zuchten doet,
Al trof, (dat God verhoe!) die maar mijn eigen bloed.

BERGEN.
Wat eischt gij, Montignij? Helaas, wat moogt gij vergen?
En echter, 'k mag het niet mijn Ambtgenoot verbergen,
Ofschoon mij 't ingewand van jammerwee versmelt.

MONTIGNIJ.
Wat is het?

BERGEN.

Wat ik u deez dag nog heb voorspeld.
De huichlende Alva, ('k voel mij 't hart vaneengereten,)
Ten spijt der Landvoogdes in Brussels muur gezeten,
Heeft Neêrland tot een hol van moord en roof gemaakt,
En daarom nu zoo lang zijn helschen aart verzaakt,
Om beter 't bloedig wit, door Flips beoogd, te raken.
Hij rigt schavotten op, hernieuwt de strafplakaten,
En stelt een Bloedraad in, die blindlings alles doemt,
Wat hij dat moordgespan als oproerstichters noemt.
Wie slechts voor welgegoed of rijk bekend moog' wezen,
Heeft 's wreedaarts strop, of zwaard, of martelvuur te vrezen,
Waarna hij van hun goed, ofschoon 's Lands wet het wraakt,
(Zoo 't heet, voor 's Konings kas,) zich ijlings meester maakt.
Veel burgers kostte 't reeds op 't moordschavot het leven;
Een aantal Eedlen moest niet min wreedaartig sneven;
De bloem des vegen Staats, de steunsels van het Land,
Maakt Alva met zijn rot als weerloos vee van kant....
Ook zuchten in zijn boei.... Hoe zal ik 't u verklaren?
Zegt nog uw hart u niets?

MONTIGNIJ.

Wil, wil mij 't verdre sparen!
ô Hemel!.... Woede, wraak, vertwijfeling en schrik
Verwislen in deez borst op ieder oogenblik.
Doch neen; verheel mij niets! Verban een ijdel schroomen!
Wat kan mij uit uw mond nog leeds ter oore komen,
Dat meer, dan 't geen ik weet, mijn ziel verpletten zou?
Ik voel mij voorbereid tot d'allerzwaarsten rouw.
Mijn Hoorne?... Spreek!

BERGEN.
Ik beef.

MONTIGNIJ.
Laat me al den jammer hooren!
En Egmond?...

BERGEN.
'k Acht hen t' saam voor ons en 't Land verloren.
Wat Nassau heeft gespeld aan 't edel Graven-paar,
Heeft de uitkomst reeds gestaafd, is niet dan al te waar.
Men deed nogthans hen niet benevens andren slagten,
Maar schijnt daartoe 't bevel des Konings in te wachten;
Doch wie op dezen grond de minste hoop nog voedt....

MONTIGNIJ.
Heeft nimmer Flips gekend. Zijn heete dorst naar bloed,
Zoo dikwerf aan al de aard en nu op nieuw gebleken,
Zoekt Neêrlands Volk in eens de hartaêr af te steken.
ô Dierbaar vaderland! Erbarm U, Groote God!
Schenke ons uw Almagt steun en uitkomst in ons lot
Mogt, mogt ik slechts mijn hoofd tot straf des Bloedhonds wagen.
Ja, mogt ik hem het staal door 't nokkend harte jagen!
Ik zou, waar 't mij gegund het monster neêr te slaan,
De zwaarste foltering met wellust ondergaan.

BERGEN.
Men toomt geen snooden Flips door 't neêrslaan van dien eenen:
Hij heeft een duizendtal van Alvaas om zich henen.
Doch hoe dit wezen moog', snel gij naar 't vaderland:
Men stelde toch aan u een vrijgelei ter hand.
Uw koen beleid, uw moed koom' 't zuchtend volk te stade.

MONTIGNIJ.
Ik u verlaten? U ten prooi der ongenade
Des wreedsten Dwinglands?....

BERGEN.

Spreek, wat mij uw bijzijn baat....
Schenk Nederland uw arm en dien het met uw raad.

(Hij toont eenen brief.)

Deez volmagt geeft ons last Prins Karel voortestellen,
Om onverwijld ter hulp van Nederland te snellen.
't Ontbreekt slechts aan een hoofd, zoo veel als hij bemind,
Om met geduchter klem....

MONTIGNIJ.

En Nassau dan, mijn vrind,
Nog meer tot zulk een taak, dan Spanjes Prins, berekend?

BERGEN.

Den lastbrief, als gij ziet, heeft Nassau zelf geteekend;
En bovendien, (gij kent zijn trouw en heldenmoed,)
En huis en erf verpand, om met zijn goed en bloed
Te vliegen tot behoud der droeve Nederlanden.
Men wil zelfs, dat hij reeds den Dwingland aan dorst randen
En ras op Brabands grond gewapend wordt verwacht.
Zijn broeder Lodewijk verzamelt mede een magt,
Waar de Eems haar waatren stort in 't zout der Noorder plasschen.
Daarbij moet langs de Maas zich Alva zien verrasschen
Door ballingen, waarmeê, ter fnuiking van 't geweld,
Hoogstratens fiere Graaf manmoedig trok te veld.
Ik bid u, is 't mijn lot op Spaanschen grond te sneven,
Spaar gij, nu 't nog kan zijn, voor 't vaderland uw leven!
Begeef u straks van hier; zoek Nassau op, en stel
Dien Prins dit schrift ter hand... Vaarwel, mijn vriend! Vaarwel!

(Hij geeft aan Montignij een geschrift over.)

MONTIGNIJ.
Laat me u, misschien voor 't laatst, nog eens in de armen drukken!

(Zij omhelzen elkander.)

BERGEN.
Maak spoed!.... De Hemel doe uw vlugt naar wensch gelukken!

(Montignij vertrekt.)

Algoedheid blijf zijn schuts en eindig Neêrlands rouw!
Maar 'k zie de Koningin.

Tweede tooneel.

ELIZABETH, DE GRAAF VAN BERGEN.

BERGEN.
Is 't u bekend, Mevrouw,
Hoe Alvaas dwinglandij in 's Konings Nederlanden
Het moord- en martelvuur op nieuw heeft doen ontbranden?

ELIZABETH.
Wat zegt gij?.... Alva zou des Konings wil versmaên?

BERGEN.
Zou zonder 's Konings last een Alva 't ooit bestaan,
Om Hoorne en Egmonds Graaf trouwloos in boei te knellen,
Ja zelfs, Margreet ten trots, een Bloedraad in te stellen,
Die, vliegend van zijn wenk, voor regt en wetten doof,
Het schreiend Land vervult met plondering en roof,
En ieder uur den grond in vlekken, steên, en dorpen,
Het bloed van Burgerij en Adel in doet slorpen?
De moord giert overal schuimbekkend in het rond,
En wat nog wijken kan, ontvliedt der vadren grond,

Beroofd, berooid, en raakt, en geeft het al ten prooie,
Niet anders, dan weleer het overschot van Troje,
Met losgereten hair en oogen uitgeschreid.

ELIZABETH.
'k Heb heden nog den Vorst....

BERGEN.
Men heeft ook u misleid.
Er leeft nogthans een held, die zoo hij wil....

ELIZABETH.
Oranje?
Ik ken zijp deugd en trouw.

BERGEN.
't Is de Erfgenaam van Spanje,
't Is Karel, die zoo vaak de Belgen voor dorst staan,
Hij is het, waar wij 't oog, het hopend oog op slaan.
Daar komt hij! Hoe bedrukt, met tranen zelfs in de oogen.

Derde tooneel.

ELIZABETH, KAREL, DE GRAAF VAN BERGEN.

KAREL.
Ik voel mij met uw Land, ô Graaf, op 't diepst bewogen.
Ik wist van Alvaas wrok en haat en bitterheid,
Doch dacht u echter niet zoo wreed een lot bereid.

BERGEN.
Zijn bloed- en plonderzucht wordt uur aan uur verwoeder.
Men treurt om vriend, om kroost, om vader, of om broeder,

Gemarteld en ontzield door houtmijt, zwaard, of koord,
Of levend onder de aard, of in den vloed gesmoord;
En wie het wreed verlies dier panden durf beschreien,
Hij ziet zich dadelijk een zelfde lot bereien.
Het Hof van Alva leent verspieders slechts het oor,
Maar geen gebed, of zucht, of weeklagt vindt gehoor;
Ja 't spreekwoord is den Gier als in den mond bestorven,
Wanneer een man van staat de halsaêr wordt doorkorven,
Dat dit aan Spanjes Vorst het grootste voordeel geeft,
Wijl 't hoofd eens zalms meer wigt, dan honderd vorschen, heeft.

KAREL.
Mijn ziel betreurt uw leed.

BERGEN.
Wie zou u niet waardeeren?
Niet Vijfden Karels beeld in u, zijn kleinzoon, eeren?
Men kent alom uw deugd, vooral in Nederland.

KAREL.
Wat baat het? Neêrlands lot staat niet in Karels hand.

BERGEN.
En echter gij alleen zijt ons ten steun gebleven.

KAREL.
Hoe ik, die zelf mij zie van haat en nijd omgeven?

BERGEN.
Deez weeklagt moog' teregt op 't Hof uws vaders slaan,
Maar Spanje zingt uw roem en Neêrland bidt u aan.
Des Grooten Karels mond voorspelde reeds uw glorie.
Ik doel op oorlogsdaên, lauwrieren, noch viktorie,
(Want menig booswicht, wien die glans ten deele viel;)

Ik heb het oog alleen op uw verheven ziel,
Vol deernis met den ramp van uw natuurgenooten.

KAREL.
De hofpraal heeft die ziel voor deernis niet gesloten.

(Elizabeth aanziende.)

Ik weet, wat lijden is. Misschien zelfs geeft de smart,
Die Karels erfdeel was, meer weekheid aan zijn hart;
En Neêrlands bloedig wee perst tranen uit zijn oogen.

BERGEN.
Het staat, ô Prins, aan u die tranen op te droogen.

KAREL.
Aan mij?

BERGEN.
Geheel aan u.

KAREL.
'k Versta die reden niet?

BERGEN.
Gij redt ons, zoo gij wilt, en eindigt ons verdriet.
IJl heen naar Nederland! Gij zult van alle kanten
Uw poging zien geschraagd en Alvaas Lijftrauwanten
Verdrijven van dien grond, ter straf der tyrannij.
Er mangelt slechts een hoofd.... Dat hoofd, ô Prins, zijt gij!

(Tegen Elizabeth.)

Ach; dat uw raad, Vorstin, mijn aanzoek wilde schoren!

ELIZABETH.
Bedenk, hoe alles hier en oogen heeft en ooren.
Zoo iets van dit gesprek aan Flips 't vermoeden gaf,
Uw lot zou....

BERGEN.
'k Wacht, Mevrouw, hier evenwel mijn graf:
Ik acht mij van mijn Land voor eeuwig afgescheiden.

ELIZABETH.
Het dreigt niet u alleen, maar u en Karel beiden.

BERGEN.
Hij vloekt, niet min dan ik, die wreede dwinglandij.

ELIZABETH.
Maar Karel vraag' vooraf, wie hier de dwingland zij.

(Tegen Karel.)

Het is uw vader, Prins! Natuur heeft ook haar regten.
Laat hen, wien 't beter voegt, dat hachlijk pleit beslechten,
Maar waag u zelven niet, beneveld door die glans,
Aan 't eindeloos gevaar van zulk een wisselkans.

KAREL.
Hoe streelend voor mijn ziel, hoe troostrijk voor mijn smarte,
Dat u mijn lijfsbehoud zoo teder gaat ter harte!

ELIZABETH.
Ik zie maar al te veel, waartoe gij overhelt.

BERGEN.
Men vraagt zijn hulp alleen ter stuiting van 't geweld;
Om 't neêrgeslagen Land tot hoofd en troost te strekken,
Geenszins om tegen Flips gewapend op te trekken;
Integendeel behoudt hij Nederland voor hem,
Indien hij de ijzren vuist berooft van kracht en klem.

KAREL.
Wie geeft daartoe mij 't regt?

BERGEN.

Het leed, waarmeê wij kampen,
De beê van Nederland, de nood, uw eigen rampen.

KAREL.

En Nassaus Prins?

BERGEN.

Ook hij wenscht u tot Hoofd van 't Land.
Begeert ge een klaar bewijs? Zie hier zijn eigen hand!

(Hij geeft Karel den hierboven gemelden brief over.)

KAREL,

gelezen hebbende.

Oranje zelf.... Welaan!

ELIZABETH.

ô God!

(Tegen Karel.)

Gij zijt verloren.

(Tegen Bergen.)

Bedenk....

BERGEN.

Bedenk veeleer, wat lot hem is beschoren.
Het is ook u bekend, hoe zeer hem Alva haat
En lang met Spinola naar 's Prinsen leven staat.

(Tegen Karel.)

Laat geen bedenking meer uw ijvergloed betoomen.
Indien het mij gelukt hier 't wakend oog te ontkomen,
En Flips onbuigbaar blijft, welligt bij 't wederzien
Zal dan mijn mond u hulde als Graaf en Hertog biên.

ELIZABETH.

ô Doodlijk overleg! Doorzie het voorstel nader.
Nog eens: bedenk, wien 't geldt! Het is uw eigen vader!

Ik bid u, is mijn rust, is u mijn leven lief,
Ontdoe u bovenal, ô Karel, van dien brief!

KAREL,

het geschrift op nieuw doorloopende.

Men leez' hem nogmaals.

ELIZABETH.
Ach!

KAREL.
Wiens boezem zou niet branden?
Genoodigd door de bloem van 't Volk der Nederlanden,
Door Nassau, Brederode en Marnix. Ja, Mevrouw,
Ik moet hun wensch voldoen.

ELIZABETH.
Waar eindigt ooit mijn rouw?

BERGEN.
De stem der menschlijkheid is boven alles heilig.

ELIZABETH.
De Vorst....

KAREL.
Ik deer hem niet; integendeel 'k beveilig
Een land, dat zonder mij voor hem verloren gaat,
En dwing hem, tot zijn heil, te luistren naar mijn raad.

ELIZABETH.
De Koning ziet dit in met gants verschillende oogen.
Men neem' nog eens een proef, of niet zijn mededogen....

KAREL.
Heeft immer dat gevoel zijn boezem aangedaan?
Dit tuig' ons Azia, dit tuig' de Amerikaan!

Ken, ken hem, als hij is; ja, ken zijn inborst nader!
Of weet gij, wat hij deed omtrent zijn eigen vader?
Ja, weet gij, hoe die Vorst, door de aarde als aangebeên,
En armoede en gebrek in 't klooster heeft geleên,
En door 't beleid zijns zoons, (wiens harte moet niet beven?)
Naar allen schijn, met gif beroofd is van het leven?
Is hij mijn vader? Neen!

ELIZABETH.

Maar toch uw Opperheer.
Wie gaat er zonder schuld zijn wettig Vorst te keer?

KAREL.

Ik hoor de stem des regts, de roepstem van 't geweten.
Ik hoor den hollen klank, het rammlen van de keten,
Die 't edelst volk der aard onmagtig na zich sleept,
En 't snerpen van de roê, waarmeê het Alva zweept.
Zijn bede dringt me in 't hart, zijn noodkreet klinkt me in de ooren;
Het is des Hemels wil: ik moet die beê verhooren.
De orkaan giert huilend rond; de stroom dringt feller aan;
Ik zie, verhoed ik 't niet, een bloeiend land vergaan.
Ja, kon de Batavier, ook zonder mij, zich weeren,
Gelukte 't hem een wijl het driest geweld te keeren,
Dat dan voor 't minst mijn moed, tot straf der tyrannij,
Den dijk, door hem gelegd, ten barm en steunsel zij!
Of moest ik in het eind dien keerdam zien verdelgen,
Dan moog' de wieling mij met Nederland verzwelgen!
Ja, vlieden wij dit Hof, gewijd aan moord en schrik,
En strijden wij voor 't regt tot onzen jongsten snik!

ELIZABETH.

Ach, overweeg nog eens, wat onverbreekbre banden
En u en mij aan Flips....

KAREL.

Ik ga den Nederlanden,
Waarheen de pligt mij roept, volvaardig bijstand biên.

(Tegen Bergen, terwijl hij het geschrift in zijne borst verbergt.)

Vermom u in 't gewaad eens kloosterlings. - Misschien
Gelukt het ons, met mij ook u deez grond te ontvoeren.

(Tegen Elizabeth.)

Laat geen verkeerde zorg om mij uw ziel ontroeren!

(Hij kuscht haar de hand.)

Vaarwel!

ELIZABETH.

Gij hoort mij niet?

KAREL.

Het is mijn pligt te gaan.

(Zoo als Karel en de Graaf van Bergen zich willen verwijderen, stort Flips, met Ebolij en ettelijke Hovelingen, door eene zijdeur in het vertrek, terwijl tegelijk van achteren door de groote deur de Lijfwacht zich vertoont.)

Vierde tooneel.

FLIPS, ELIZABETH, KAREL, BERGEN, EBOLIJ, HOVELINGEN EN LIJFWACHTEN.

ELIZABETH,

in eenen stoel nederstortende.

ô Hemel!

FLIPS,

op Bergen wijzende.

Grijp, mijn wacht, dien oproerstichter aan!

(Bergen wordt door twee krijgslieden aangegrepen.)

(Tegen Elizabeth.)

Onttrek u aan mijn oog!

(Elizabeth gaat waggelende van het Tooneel.)

ELIZABETH,

onder het heengaan.

Wat jammer zien wij nadren!

FLIPS,

tegen Karel.

Geef hier, geef hier dien brief, gij schuim der staatsverraadren!
Men wete, wie zij zijn.

KAREL,

terwijl hij langzaam het geschrift uit zijne borst haalt.

Dit wordt u straks gegund,
Indien gij nog uit de asch de namen lezen kunt.

(Zoodra hij dit zegt, ontsteekt en verbrandt hij den brief aan een der standaardlampen.)

FLIPS,

toeschietende.

ô Woede!.... 't Is te laat.

BERGEN,

tegen Karel.

De dank des Nederlanders
Zij u, ô Prins, gewijd!

FLIPS,

tegen Bergen.

Wie zijn uw medestanders?

(Tegen Ebolij.)

Ontbied hier Spinola!

(Ebolij geeft dit bevel van Flips over aan eenen der Hovelingen, die daarop vertrekt.)
(Weder tegen Bergen.)

Wie nam aan 't vloekrot deel?

BERGEN.
Dat zult gij nooit verstaan.

FLIPS.
Men wring' 't hem uit de keel!
Een langzaam martelvuur, de scherpste foltertuigen....

BERGEN.
Zijn magteloos, om mij den sieren nek te buigen.
De vrije Batavier ontziet geen beulenrot;
Aan eed en pligt getrouw, braveert hij 't hardste lot.
Geens dwinglands dreigend oog kan mij verschriklijk wezen.
Ik leerde van der jeugd, mijn God alleen te vrezen.
Ook weet ik, als mijn geest zijn leemen hut verlaat,
Dat zelfs in 't dal des doods die God mij gadeslaat.
Verzadig dan uw wrok, ontneem, ontruk mij 't leven,
Een leven, aan mijn Land voorlang ten prijs gegeven!
Waar 't Neêrlands heil betreft, is mij geen leed te groot.
Beschouw mij echter niet, als haakte ik naar de dood:
Ik ben daartoe te teêr gehecht aan kroost en gade;
Doch 'k geef hen in de schuts van Hem, die vroeg en spade
Zich vader van den wees en man der weduw toont,
En zelfs in 't nageslacht der vadren deugd beloont.
Die moed, waarvan ik blaak, die nood en dood durf tarten,
Bezielt heel Nederland en gloeit in alle harten;
Ja, elke druppel bloeds, die op uw wenken vloeit,
Is 't zaad, waaruit weldra een strenge wreker groeit.
Gij moogt, door trots verblind, dat heerlijk bloed doen stroomen,
Nooit zult gij 't vrijheidsvuur in Neêrlands Volk betoomen.
Haast rukt het, u ten schrik, het lemmer uit de scheê,
En fnuikt uw oorlogsmagt te veld en op de zee
Met dien aêlouden moed, die voormaals 's Tijbers heiren

Vernielde of smooren deed in slijkmoeras en meiren.
Zoo ook zal daar uw magt en Spanjes glans vergaan.
Een straffende Engel staat gereed, om toeteslaan,
En geeft u, met den moord van duizenden beladen,
Nog bij uw leven zelfs, ten prooi en spijs der maden;
En stelt op 't laatst de dood een eindpaal aan dat wee,
Dan voert gij 's aardrijks vloek in 't grafgesteente meê.

FLIPS.
Men sleep' den muiter weg!

BERGEN.
Ja, doe uw wraak voltrekken.

(Bergen wordt weggevoerd, doch vervolgt onder het heengaan.)

Ach, Karel, mogt mijn dood aan u tot redding strekken!

KAREL.
Vaarwel, vaar eeuwig wel! Ik ook voorzie mijn lot.
Doch hoe het ga, ik weet, ik weet, die zelfde God,
Die Bergens toevlugt is, zal mij ook niet begeven.

(Tegen Flips.)

Wat toeft gij nog? Beneem met hem uw zoon het leven!

(Tegen Ebolij.)

Maar gij, mijn Ebolij.... Ach!.... Zoo ik denken moet,
Dat gij met Spinola....

EBOLIJ.
Helaas! Ik had mijn bloed
Voor u, mijn kweekling, veil;... maar Koning Flips, uw vader,
Gebood.... Als onderdaan....

KAREL.
Verklaar u slechts niet nader.

Waartoe met eigen mond uw euveldaên ontdekt?
Doch 't grieft me uw grijze kruin met schand te zien bevlekt.

EBOLIJ.
Ach, Prins, mijn naberouw!... ô Kon me uw gunst vergeven...

KAREL.
Gij schreit.... Het is genoeg.

FLIPS,

tegen Ebolij.

Wat hebt ge aan hem misdreven?
Een vadermoorder....

KAREL,

tegen Flips.

Ik?.... Dat 's Keizers schim besliss',
Op wien van ons die naam het meest toepasbaar is....
Doch wenscht gij nog u zelv' voor meer verwijts te sparen,
Zoo spreek mijn vonnis uit!

FLIPS,

tegen de wacht.

Men doe hem streng bewaren!
Dat niemand, wie het zij, den aterling genaak'!

(Karel wordt weggevoerd, door Ebolij en alle de overigen, behalve Flips, gevolgd.)

Vijfde tooneel.

FLIPS

alleen, en een oogenblik daarna Spinola.

Beef, beef, Elizabeth, voor 't zieden van mijn wraak!
Gij hebt haar op uw hoofd bloedschendig aangeschonnen.
Maar Karel.... Wat gedaan, of liever, wat begonnen?
Welaan, men neem' 't beleid van Spinola te baat,
Om 't Rijk verlost te zien van zulk een onverlaat;
Want wordt hij door den Raad der Geestlijkheid verwezen,
Wat heb ik dan verwijt, of wederstand te vrezen?
Bedwingen we ons een wijl: ik zie den Kardinaal.

Zesde tooneel.

FLIPS, SPINOLA.

SPINOLA.
'k Begaf mij op uw last, ô Vorst, naar deze zaal.
Wat voorval doet u dus van schrik of gramschap beven?

FLIPS.
Men heeft het staatsverraad ten hoogsten top gedreven.

SPINOLA.
Ik weet, dat Montignij uw wraakzwaard is ontgaan.

FLIPS.
Dit is het niet: men rent hem spoorslags achteraan:
Vergeefs beproeft hij 't lot van Bergens Graaf te ontvlugten.
Veel zwaarder is de ramp, die mij dit uur doet zuchten.
Wie kon 't gelooven?

SPINOLA.
Wat?

FLIPS.
Mijn Gemalin en Zoon
Beraamden Alvaas val en mij den felsten hoon.

SPINOLA.
Gij hebt dat harteleed u zelv' alleen te wijten.
Waarom zoo lang gedraald? Waarom de tijd te slijten
Met angstig overleg? Waarom niet doorgetast?

FLIPS.
Helaas; ik vreesde wel, of liever 'k stelde vast,

Dat Karel 's muiters zaak ter harte had genomen,
Maar voedde nog de hoop, hij zou tot inkeer komen,
En leenen in het eind het oor aan onzen raad.

SPINOLA.
Wat breidelt hem, die dus de Priesterschap versmaadt,
En zoo weêrspannig is aan Kerk- en Godsdienstwetten,
Om voor een kettersch volk zich in de bres te zetten?

FLIPS.
Ik vraag u raad.... Dan ach; een raad, waarvoor ik beef!

SPINOLA.
Gij kent de schuld uws zoons?

FLIPS.
Wat zal men doen?

SPINOLA.
Hij sneev'!

FLIPS.
Hij sneev'?.... Hoe Spinola? Ik, ik mijn zoon verwijzen?
Hoe zou geheel Euroop mij laken?

SPINOLA.
Neen, u prijzen,
Ja zingen tot uw lof, als 't overtuigend ziet,
Dat Spanjes Rijksmonarch, waar godsdienstpligt gebiedt,
Zijn eigen bloed niet spaart, maar zelfs natuur doet zwichten.
Hoe kunt ge uw vroomheid ooit een schooner eerzuil stichten?
Zoo houdt met alle regt in u ook de eernaam stand,
Door Romes gunst weleer verleend aan Ferdinand.

FLIPS.
Mijn eigen zoon....

SPINOLA.

Die zoon begunstigde den ketter,
En wie met ketters heult, hem sla uw magt te pletter!
Ook kent gij niet genoeg het harte van dien zoon:
Hij dingt gewis u eens naar leven of naar kroon.

FLIPS.

Welaan, vergaêr uw Raad: ik stel hem u in handen.
Beslis, wat oirbaar zij voor mij en voor mijn landen;
En wat dan ook het lot van Spanjes Kroonprins zij,
Voorzeker blijft mijn hand van 't bloed des jonglings vrij.

Einde van het Vierde Bedrijf.

Vijfde bedrijf.

(Het Tooneel verbeeldt het vertrek van Karel, dat niet dan flaauwlijk verlicht is.)

Eerste tooneel.

KAREL, SPINOLA.

SPINOLA.
Tot boete noch berouw liet zich uw ziel bewegen;
Gij hebt op ons vermaan hardnekkig stil gezwegen,
Of door uw andwoord zelfs uw schuld al meer verzwaard;
Ja ieder stond gaf blijk van uw onbuigbren aart.
Men moog' aan 's Konings Zoon dat onbescheid vergeven,
Hij wordt van grooter schuld niet even ligt ontheven,
Waar 't pleiten voor den Geus zijn hoofd meê heeft belaên.
Nog meer: hij stond gereed de hand aan 't zwaard te slaan
En tegen Rome en Flips voor 't wangeloof te strijden:
Wie zoo strafschuldig is, verdient geen medelijden.

KAREL.
Ik medelijden?.... Hoe?.... Is 't u door mij gevraagd
Voor daden, waar mijn hart den grootsten roem op draagt?
Ik wederstreefde uw trots, gewetensdwang, en woeden;
Ik poogde, kon het zijn, het Spaansche Rijk te hoeden
Voor onherstelbren ramp, die zeker, vroeg of laat,

De wrange vrucht moet zijn van uw verkeerden raad.
Ook zocht ik 't hart van Flips door menschlijkheid te treffen
En hem van bijgeloof en priesterdwang te ontheffen.
Ik deed mijn afkeer zien van 't Inkwisitie - vuur,
Niet min dan van 't Gedrocht, zoo zeer ter kwader uur,
In schennis van de trouw, van eden, van verbonden,
En onder schijn van gunst, naar Neêrland afgezonden.
Ik had mij bovendien, waar' niet mijn togt belet,
Gewapend tegen 't woên diens Aarts-tyrans verzet,
Opdat zijn dwinglandij, door plondren, moorden, blaken,
Van 't bloeiend Nederland geen woestenij mogt maken
En rukken 't pronksieraad van Keizer Karels troon,
Die parel, Spanjes Vorst dolzinnig van de kroon.
Zie daar al 't geen uw Prins zich moedig dorst vermeten!
Zie daar mijn wanbedrijf!.... Welaan dan, doe mij weten,
Wat over mij dit uur uw Klooster-raad besloot.

SPINOLA.
Gij zijt gedoemd.

KAREL.
Waartoe?.... Ter dood?

SPINOLA.
ô Ja, ter dood.

KAREL.
Ter dood gedoemd?.. Ter dood!.. Maar boet uw zielsverlangen:
Het offer staat gereed den jongsten slag te ontvangen.
Die grond, waar gistren nog mij wierook werd geboôn,
Zie heden mij 't schavot bestijgen voor den troon,
En hoor' het vreugdelied der blijde burgerscharen
Vervangen door geween en luide lijkmisbaren,
Terwijl de lauwerkrans, bevochten door mijn moed,

Door 't zwaard eens beuls vernield, besproeid wordt van mijn bloed!
Doch 't is des Hemels wil: ik eer dat welbehagen,
En, als 't een Christen past, zal ik mijn noodlot dragen.
Geen schuld bezwaart mijn ziel. Ik heb mijn pligt gedaan,
In menschlijkheid en regt trouwhartig voor te staan.
Ook klaag ik niet van Flips. Ik moest in vroeger tijden
Oneindig meer, dan dit, van 's Konings wreedheên lijden.
Mishandeld van der jeugd, zoolang mij heugen mag,
Trof in Elizabeth mijn hart de zwaarste slag.
Wat kon mij na dien ramp het aanzijn waardig wezen?
Geen aanblik van het graf, geen toekomst doet mij vrezen;
Ik zie daarin veeleer het eind van mijn geween,
En zal den dood als vriend, als redder tegentreên....
Verklaar u, op wat plaats men 't vonnis wil voltrekken.

SPINOLA.
Gij zult niet openlijk het volk ten schouwspel strekken:
Uit gunst heeft u de Raad den gifkelk toegestaan.

KAREL.
Uit gunst?.... En hechtte Flips ook daar zijn zegel aan?

SPINOLA.
't Is noodloos, dat door hem dat vonnis word' bekrachtigd:
De Hemel is 't, niet hij, die ons tot straffen magtigt.

KAREL.
De Hemel? Zeg de Hel, en laat van moorderij,
Geweld, en zielendwang, voor 't minst den Hemel vrij.

(Een Kamerling brengt den gifkelk en zet dien schreiende neder.)

Gij staat in dienst van Flips, en echter durft gij schreien?

(De Kamerling keert zich snikkende om en vertrekt.)

SPINOLA.
Ik vraag niet, of ge u nog ter dood wilt voorbereien:
Gij waart reeds jaren lang voor ons vermanen doof.

KAREL.
'k Beveel mijn ziel aan God en sterf in 't waar geloof.
Ik bleef der Moeder-kerk getrouw mijn eerbied toonen;
'k Behoor, (en 't steunt mijn moed,) tot haar regtaarte zonen.
'k Heb wel mij tegen 't woên des kloosterlings verzet,
Maar nimmer was mijn hart met ketterij besmet.

SPINOLA.
Wat zal ik uit uw naam den Vorst te kennen geven?

KAREL.
Dat Karel stierf, van vrees en naberouw ontheven,
Het gif, als 't jongst geschenk, van hem ontvangen heeft,
En aan zijn Vader 't leed, hem toegebragt, vergeeft.

(Spinola vertrekt.)

Tweede tooneel.

KAREL,

alleen, na een wijl gepeinsd te hebben.

Zoo zal ik dan weldra dit aardsch tooneel verlaten.
Niets, niets ontrust mijn ziel, dan 't lot van Neêrlands Staten.
Ach; dat ik door mijn dood die landen redden kon,
En deernis in het eind het hart van Flips verwon!
ô Karel, Groote Vorst, indien gij in den Hemel
Nog kondschap dragen moogt van 't ondermaansch gewemel,
Zie op uw kleinzoon neêr, die u heeft nagestreefd
En, priesterhaat ten prooi, als schuldloos offer, sneeft!
Dit 's dan de glans, waarmeê uw hoop in mij zich streelde,

Terwijl ik aan uw kniên als dartlend knaapje speelde....
Uw Rijk, een twintigtal van kronen lachte me aan,
En zie, een weinig vochts doet al die glans vergaan!
Wat eindloos groot verschil: nog gistren hoog verheven,
En heden door vergif als onverlaat te sneven!
Ik zie nog 't rijzend licht, maar voor den laatsten keer;
De dag breekt aan en heeft voor mij geen avond meer.
Hoe zal de Kastieljaan, hoe 't kermend Neêrland treuren!
Hoe voelt ge, Elizabeth, om mij uw hart verscheuren!
Maar toon uw weedom niet, verheel uw boezempijn:
Eén traan, om mij gestort, kon ligt u doodlijk zijn.
Doch langer niet gedraald; laat ons het werk volenden!
Grijp moed, mijn ziel! Waartoe hier de oogen aftewenden?

(Hij neemt den kelk in de hand.)

't Is slechts een oogenblik; daarna komt vrede en rust.

(Hij drinkt het gif.)

De storm heeft uitgewoed; ik nader reeds de kust.

(Hij legt zich voorover op de tafel, met het aangezicht op de handen.)

Derde tooneel.

KAREL, ELIZABETH, gesluierd, EEN SOLDAAT.

ELIZABETH.
Waar is hij? Nu; spreek op!

DE SOLDAAT,

rondziende.

In een van deez vertrekken.

ELIZABETH.
Waar dan? Of zou hij reeds der wraak ten offer strekken?
Ik sidder.

DE SOLDAAT.
Zie hem daar!

KAREL,

uit zijne liggende houding oprijzende.

Wat 's dit? Wie nadert mij?
Een vrouw! Wat zal dit zijn?

ELIZABETH,

den sluier afwerpende en hem naderende.

Ik ben het.

KAREL.
Hemel! Gij?
Elizabeth!... Vorstin!... Mij in dit uur genaken?...
Mijn dood aanschouwen?...

ELIZABETH.
Neen! Ik kom u boeien slaken.
Uw wachten zijn misleid.... Ducht nergens wederstand.
Deez oude krijger bood volvaardig mij de hand:
Hij toonde zich om u tot in de ziel bewogen,
En is tot uw behoud met mij hierheen gevlogen.

KAREL.
En Bergen?

ELIZABETH.
Vraagt gij 't nog? Gij kent uws vaders aart:
Hij stierf, maar met een moed, den Nederlander waard.

KAREL.
Ik volg dien held.

ELIZABETH.
Ontwijk deez plaats vol ijslijkheden;
Verlaat u op deez vriend en volg gerust zijn schreden!

Hij kent in dit Paleis, dien zetel van den dwang,
Een heimelijken weg, een onderaardschen gang
Die uitloopt op den Taag; daar blijft ge een wijl verscholen:
Uw verdre vlugt zij mij en 's Hemels gunst bevolen!

KAREL.
Te spaê!

ELIZABETH.
Waarom te spaê? Uw banden zijn geslaakt.

KAREL.
Mijn leven snelt ten eind en de eeuwigheid genaakt.

ELIZABETH.
Wat meent gij? Welk een taal!

KAREL.
Ik voel mijn einde nadren.

(Hij toont haar den ledigen gifkelk.)

Zie hier!

ELIZABETH.
Geregte God! Het bloed verstijft me in de aadren.

KAREL.
Dat vonnis sprak de Raad.

ELIZABETH.
Mijn wanhoop klimt ten top.

(Zij beziet den kelk met verwilderde blikken.)

En spaarde uw wreedheid mij niet slechts een enklen drop?

(Zij vat den kelk met de beide handen en brengt hem in vertwijfeling aan den mond.)

KAREL,

haar den kelk ontrukkende.

Laat af! Wat wilt gij doen? Spaar, spaar uw dierbaar leven!
Uw komst heeft aan mijn hart de beste troost gegeven;
Onschatbaar is mijn heil.

Vierde tooneel.

FLIPS, ELIZABETH, KAREL, SPINOLA, HOVELINGEN, WACHTEN, PAADJEN met fakkels.

FLIPS,

tegen Spinola.

De Koningin?... Zij zou....

ELIZABETH.
Men heeft u niet misleid: ik ben het.

FLIPS.
Hoe, Mevrouw?

ELIZABETH.
Ik wilde, kon het zijn, dit schuldloos offer sparen,
En uw verstokte ziel voor kindermoord bewaren.

FLIPS,

op het gezicht van Karel achteruit deinzende.

Mijn zoon!

KAREL.
Gij uitte nooit dien naam op zulk een toon.
Hoe streelt mij thands die naam! ô Ja, ik ben uw zoon!
Laat hem dan, die dit uur nog wenscht uw zoon te wezen,
Uw grimmig hart, ter gunst van Nederland, belezen.
Ach, dat mijn vege tong die troost van u verwerv'!
Spaar 't schuldelooze volk!... Mijn kracht bezwijkt... Ik sterf.

ELIZABETH.
ô Karel, moge uw geest een oogenblik nog beiden!
Verneem mijn zielsgeheim, verneem het vóór ons scheiden!
Nooit heb ik Flips bemind, 'k bedwong mijn felle smart:
Gij, Karel, gij bezat voor de eeuwigheid mijn hart!

KAREL.
ô Woorden voor mijn ziel van onbesefbre waarde!
Hoe zoet is mij de dood! Zink weg, ô nietige aarde!
Wij zien elkander weêr.... Elizabeth!... Mijn geest
Ontvlugt zijn kerker.... Vaar, vaarwel!

(Hij sterft.)

FLIPS,

bij zich zelven.)

Hij is geweest.

ELIZABETH,

bij het lijk nederstortende.

Mijn Karel!

(Eenige Hovelingen heffen haar op en plaatsen haar in een stoel.)

FLIPS,

tegen Spinola en op Elizabeth wijzende.

Spinola!... Hoe is het?... Wil me ontdekken...

SPINOLA.
Men heeft haar ongemerkt den gifdrank doen verstrekken:
Haar dagen zijn bepaald.

FLIPS.
Gij spreekt het uit, dat woord?...

(Bij zich zelven.)

Ik monster!.... Vader, Zoon, en Gemalin vermoord!

SPINOLA.
Bedenk haar ontrouw, Vorst! Haar kettermin....

FLIPS.

ô Woede!
ô Foltrende angst!

(Tegen Spinola.)

Vertrek!... Ik ben uw bijzijn moede.

SPINOLA.

Mij bannen uit uw oog?

FLIPS.

Vertrek van hier!

SPINOLA.

Ik keer
Naar 't Heiligdom: weldra wenscht gij mijn bijzijn weêr.

(Hij vertrekt.)

FLIPS,

bij zich zelven.

Gewetensangst en schrik en wanhoop doen mij beven.

ELIZABETH,

verwilderd opspringende.

Hou stand! Verlaat mij niet! Waar wilt ge u heen begeven?
't Is alles stil in 't Hof. De Dwingland slaapt. Tree zagt!
Op 't allerminst gerucht ontwaakte ligt uw wacht.
Wij zijn welhaast aan 't eind. Zie daar den Taag reeds stroomen!
De Hemel zij gedankt, gij zijt den dood ontkomen!
Begeef u scheep, mijn Prins!... Vaarwel!... Ducht geen gevaar.

(In deze mijmering voortloopende, is zij het lijk van Karel genaderd en komt door schrik weder tot zich zelve.)

Afgrijslijk!.... Groote God!.... Wat voorwerp zie ik daar?

(Zij grijpt Karels hand, doch laat haar met ijzing weder los.)

ô Schrikkelijk gevoel!.... ô Top van ijslijkheden!
De loden hand des doods verstijfde reeds zijn leden.

Ziet, Kastieljanen, ziet een monster op uw troon;
Den geessel van zijn Rijk, den moorder van zijn zoon!

EEN KAMERLING.
Bedenk, van wien gij spreekt; Mevrouw, wien durft gij honen?
Als Gade en Koningin....

ELIZABETH.
Ik nog dien beul verschoonen?
Ik Koningin?.... Wie heeft dien vloekbren naam genoemd?
Ik Gade?.... Een huwlijksband, door heel mijn ziel gedoemd;
Een band door dwang gesmeed, de bronwel van mijn treuren,
Waardoor ik mij zoo wreed van Karel af zag scheuren?
Ik breek, verniel dien boei, ik ruk die kluisters af.
Mijn ziel hijgt Karel na. Ik volg hem in het graf.

FLIPS.
Elizabeth!

ELIZABETH.
Wilt gij, Tyran, me in 't leven houwen?
Het is me een marteling uw helsch gelaat te aanschouwen.
Ik zie het zwart tafreel van al uw euveldaên,
In gloênden trek bij trek, daarop geteekend staan.
Ik zie daarop geprent, den moord der Mexikanen,
Het wee van Nederland, het bloed der Sicieljanen.
Wie telt de gruwlen op, waarmeê gij zijt besmet?
Maar eens genaakt uw straf, zij naakt met rasschen tred.
De Hemelmagt, in 't eind uw dwang- en moordlust moede,
Verbreekt der volken juk, vernielt uw ijzren roede.
Dan voert u, door den schrik vervolgd en schuw voor 't licht,
De stilte van de nacht uw offers voor 't gezicht.
De helsche vuurkolk blaakt rondom uw legerstede.
Gij bidt, maar God verbergt het aanschijn voor uw bede.

Dus nadrend tot de poort der dreigende eeuwigheid,
Van volk bij volk gevloekt, door vriend noch maag beschreid,
Terwijl berouw en smart u 't krimpend lijf doorkerven,
Verwenscht gij 't levenslicht en siddert voor het sterven,
Tot eindelijk de dood uw schendig leven kort,
En u des afgronds poel in de open kaken stort.

FLIPS,

bij zich zelven.

Ontwijken wij deez plaats!

ELIZABETH.

Wat klaagtoon treft mijn ooren?
Ja, Karel, 't is uw stem: gij roept me uit 's Hemels choren!
Ik volg u, waar ik vrij van zelfsverwijt en pijn,
Voor eeuwig, naar mijn wensch, met u vereend zal zijn.

Einde van het Vijfde en Laatste Bedrijf.

Drukfeilen.

Bij het nalezen der afgedrukte bladen zijn mij slechts twee drukfeilen in het oog gevallen, te weten:

op bl. 10. reg. 19. *staat:* hemels *moet zijn:* hemelsch
op bl. 12. reg. 22. *staat:* Alekantes *moet zijn:* Alikantes.

Mogten er nog meer dergelijke misstellingen in voorkomen, zij zullen, vertrouw ik, even min als de hier aangewezene, den zin storen.